

জ্যোতি-গ্রন্থমালা (৪)

ৰূপালীম্

(কাল্পনিক নাট)

প্ৰণেতা

জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা

জ্যোতিপ্ৰসাদ সৌৰৱণী-সঙ্ঘা

ভেজপুৰ : অসম

RUPALEEM :—A Seven-Acts Play written by late Jyotiprasad Agarwala and published by Sree Bichitrannarayan Dutta Barua B.L. LAWYER'S BOOK STALL Gauhati, on behalf of the Jyoti Memorial Trust Board, Tezpur, Assam.

প্রকাশক :

ত্ৰিবিচিত্ৰনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা, বি-এল

লন্নাছ' বুক ষ্টল

গুৱাহাটী

সম্পাদনা :

অধ্যাপক ত্ৰিঅতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা

তপোবন, গুৱাহাটী

১ম তাঙৰণ :

১৭ জানুৱাৰী, ১৯৬০

২য় তাঙৰণ :

ছেপ্তেম্বৰ, ১৯৬৪

৩য় তাঙৰণ :

আগষ্ট, ১৯৬৭

মূল্য : ছটকা পঞ্চাশ পইছা

মুদ্ৰক :

ত্ৰিকালীচৰণ পাল

মৰজীৱন প্ৰেছ

৬৬ গ্ৰে ইটি, কলিকতা-৬

নিবেদন

সুন্দৰৰ সাধক, সংস্কৃতিৰ পূজাৰী ৰূপকোঁৱৰ জ্যোতিপ্ৰসাদৰ চিনাকি আজি ন-টকৈ দিবৰ সকাহ নাই। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ বাবে তেওঁ যিখিনি অৰিহণা দি গল, তাৰ বাবে অসমীয়া ৰাইজ তেওঁৰ ওচৰত চিৰকৃতজ্ঞ হৈ থাকিব। অসমীয়ে কম বয়সতে জ্যোতিপ্ৰসাদক হেৰুৱালে, কিন্তু এই মহান শিল্পীগৰাকীক অসমবাসীয়ে নেপাহৰে, পাহৰিব নোৱাৰে। তেওঁৰ স্মৃতি অম্লান কৰি ৰখাৰ উদ্দেশ্য আগত লৈয়েই ১৯৫৮ চনত 'জ্যোতিপ্ৰসাদ সোঁৱৰণী সন্থা' নাম দি এক অস্থান গঢ়ি তোলা হয়। ৰূপকোঁৱৰৰ ৰচনা-ৰচনাৰ যোগেদিয়েই যাতে তেওঁক স্মৰণ থাকিব পৰা যায়, তাকে মানস কৰি তেওঁৰ বহুমুখী প্ৰতিভাসম্বৃত এখনি সম্পূৰ্ণাঙ্গ জীৱনী প্ৰকাশ আৰু তেওঁৰ প্ৰকাশিত আৰু অপ্ৰকাশিত সকলো ৰচনাৱলী সংগ্ৰহ কৰি প্ৰকাশ কৰিবলৈ এই সন্থাই সঙ্কল্প লয় কিন্তু এই মহৎ অথচ গধুৰ কাৰ্য্য সোনকালে আৰু নিয়াৰিকৈ সমাধা কৰাটো তেনেই উজু কাম নহয়। গতিকে আমি আমাৰ প্ৰচেষ্টাৰ প্ৰথম অৰ্ধ হিচাপে ৰূপকোঁৱৰৰ ১৯৩৬ চনতে লিখা অল্পপম নাটক 'ৰূপালীম্' ৰাইজলৈ আগবঢ়ালোঁ। ৰূপকোঁৱৰে নিজ হাতে খেলিমেলিকৈ লিখি থোৱা দুখন পুথিৰ পৰা জুকিয়াই এই ছপা পুথিৰ পাণ্ডুলিপি হুণ্ডত কৰি দিছে শ্ৰীযুত অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাদেৱে। পুথি দুখনৰ পৰা জোৰা লগাই এখন পাতনিও দিয়া হৈছে লিখকৰ নিজৰ কথাবে।

ৰূপালীম্ ইতিমধ্যে অসমৰ বিভিন্ন নাটঘৰত আৰু অনাটীৰৰ যোগেও একাধিকবাৰ সফলতাৰে অভিনীত হৈ গৈছে আৰু ৰাইজৰ পৰা যথেষ্ট সমাদৰ লাভ কৰিছে। নাটখনিৰ এই প্ৰথম প্ৰকাশেও সাহিত্যসেৱী আৰু কলামোদী-সকলৰ পৰা অল্পকপ মৰম-চেনেহ লাভ কৰিলেই আমাৰ চেষ্টা ফলৱতী হোৱা বুলি ভাবিম আৰু হাতত লোৱা বাকী কামত আগবাঢ়িবলৈ অল্পপ্ৰেৰণা লাভ কৰিম। নানা আহকালৰ বাবে আমাৰ কামত ভালেখিনি পলম হোৱাত আমি দুঃখিত আৰু ৰাইজৰ ওচৰত ক্ষমাৰাৰ্খী।

এই সুযোগতে কপকৌৰৱৰ গুণমুখ্য ৰাইজৰ ওচৰত এটি অহুৰোধ জনাব খুজিছোঁ। জ্যোতিপ্ৰসাদৰ আপুৰুগীয়া সৃষ্টিসমূহ আৰু অমূল্য ৰচনাৱলী প্ৰকাশ কৰি লোকচক্লৰ সমুখত আলফুলকৈ দাঙি ধৰাৰ এই কঠিন আৰু মহৎ প্ৰচেষ্টাত আমি সদৌ ৰাইজৰ সহযোগ সাহুনয়ে কামনা কৰিলোঁ। তেওঁৰ বিভিন্ন বিষয়ৰ ৰচনা, কবিতা, গীত, ফটো আনকি চিঠি-পত্ৰাদি কাৰোবাৰ হাতত আছে যদি আমালৈ পঠাই দি আমাৰ চেষ্টা সফল কৰি তুলিব বুলি ভৱসা ৰাখিলোঁ। ইতি—

বিনীত—

শ্ৰীকমলাপ্ৰসাদ আগৰৱালা—সভাপতি

শ্ৰীপদ্মা আগৰৱালা—সম্পাদিকা

জ্যোতিপ্ৰসাদ সৌৱৰণী সম্ভাৰ হৈ।

জ্যোতিপ্ৰসাদ সৌৰৰণী-সম্ভা

ভেজপুৰ, অসম

সদস্যসকল—

শ্ৰীকমলাপ্ৰসাদ আগৰৱালা (সভাপতি)

শ্ৰীপদ্মা আগৰৱালা (সম্পাদিকা)

শ্ৰীঅমিয়কুমাৰ দাস

শ্ৰীঅতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা

শ্ৰীবিষ্ণুপ্ৰসাদ বাভা

শ্ৰীবিবেকানন্দ আগৰৱালা

শ্ৰীহৃদয়ানন্দ আগৰৱালা

শ্ৰীফণী শৰ্ম্মা

শ্ৰীভূপেন হাজৰিকা

শ্ৰীভৰত বৰপূজাৰী

শ্ৰীনীৰা ডোগ্ৰা

শ্ৰীঅন্নপূৰ্ণা বৰুৱা

শ্ৰীমীনা আগৰৱালা

পাতনি

এইখন মোৰ তৃতীয় নাট। ‘শোগিত-কুঁৱৰী’ লিখিছিলো চৈধ্য বছৰ বয়সৰ পৰা সোতৰ বছৰ বয়সৰ ভিতৰত। ‘কাৰেঙৰ লিগিৰী’ একৈছ বছৰৰ পৰা তেইছ বছৰ বয়সত আৰু ‘কপালীম্’ তেত্ৰিছৰ পৰা লিখি পয়ত্ৰিছ-ছয়ত্ৰিছ বছৰ বয়সত সম্পূৰ্ণ কৰা হৈছে। ‘কপালীম্’ লিখাৰ তিনি বছৰ আগৰে পৰা আৰু কেবাখনিও নাট লিখিবলৈ হাতত লোৱা হৈছে। তাৰে কেখনমান লিখা সম্পূৰ্ণ হৈ আছে। ইংৰাজী ১৯৩৬ চনত এই নাটখনি লিখা। তাৰ পিছত এইখন কেবাবাৰো সালসলনিকৈ লিখা হৈছে। ১৯৩৭ চনত এই নাটখন তেজপুৰৰ ‘বাণ-বঙ্গমঞ্চ’ত তোলা হয়। ঘূৰাই-পকাই লিখাৰ পিছত আৰু সালসলনি কৰাৰ পিছত এই নাট ডিব্ৰুগড়ৰ ‘ড্ৰামাটিক আৰ্ট ছোছাইটি’য়ে ডিব্ৰুগড়ত ছবাবকৈ অভিনয় কৰে। এই অভিনয়ত নাটখনে বঙ্গমঞ্চত সফলতা লাভ কৰে।

এই ‘কপালীম্’ নাটৰ ঘটনা, চৰিত্ৰ, মানুহ, সকলো মনেৰে গঢ়াৰে অৰ্থাৎ কাল্পনিক। ইয়াত আদৰ্শ চৰিত্ৰ দাঙি ধৰাতকৈ চৰিত্ৰৰ বিচিত্ৰতাহে দেখুৱাবলৈ প্ৰয়াস পোৱা হৈছে। এই কথাৰ বাবে যেন এই নাট-পঢ়োঁতাই আৰু সমালোচকে মন কৰে। যদি কোনো বৈচিত্ৰ্যময় চৰিত্ৰ আদৰ্শ চৰিত্ৰ হৈছে তেন্তে সি আপোনা-আপুনিয়ে হৈছে বা হৈয়ে আছে। সেই গভীৰগতিক সম্পূৰ্ণ চৰিত্ৰৰ সূত্ৰমতে হয়তো কোনো কোনো চৰিত্ৰ অসম্পূৰ্ণ যেন দেখা যাব পাৰে। যাতে এই চৰিত্ৰবোৰ বুজোঁতে বেমেজালি নকৰে সেই কাৰণেহে পাতনিৰ এইখিনি মোখনি মাৰিবলগীয়া হল কাৰণ মোৰ আগৰখন নাট ‘কাৰেঙৰ লিগিৰী’ৰ ‘সুন্দৰ’ৰ চৰিত্ৰটোৰ বিষয়ে

বহুতকে ভ্ৰম ধাৰণা কৰা দেখা পাইছোঁ। সুন্দৰ চৰিত্ৰ আদৰ্শ হিচাপে তাত দাঙি ধৰাতকৈ চৰিত্ৰৰ বৈচিত্ৰ্য—এটা চিৰবিপ্লৱী মনৰ ছনিৰ্কাৰ গতিৰ সৈতে সমাজৰ সংঘৰ্ষ আৰু সংঘাত আৰু তাৰ পৰিণতি দেখুৱাবলৈহে প্ৰয়াস পোৱা হৈছিল। মেটাৰলিঙ্ক আৰু মোনভেনাৰ (Monnavana) ছাঁ পৰোঁ কি নপৰোঁকৈ অলপ আহি ৰূপালীম্ নাটত দেখা দিছে যদিও সি অজ্ঞাতভাৱেহে—লিখকৰ মনৰ খোটাৰীত বহু দিনৰ আগতে সোমাই থকা মোনভেনাই এতিয়াও আছোঁ বুলি সঁহাৰি দিছে মাথোন। ৰূপালীমে অসমীয়া ৰাইজৰ পৰা পাবলগীয়া চেনেহফেৰিৰ পৰা নিশ্চয় বঞ্চিত নহব। ইতি—

ভোলাগুৰি চাহবাগিচা
জুন, ১৯৬৮ চন

}

ৰাইজৰ আশীৰ্বাদ ভিখাৰী,
শ্ৰীজ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা

ଅର୍ପଣ-

ଶୋଭା ପାଇଁ ଲେଖା -

ସମସ୍ତ (ଲେଖକ ଶିକ୍ଷକ ଚଳଣିକାମୀ)
ଅନ୍ତର୍ଗତ ସମସ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ଶିଳ୍ପୀ
ସାମାଜିକ ସୁଖାନ୍ତ -

ଶୋଭା ପାଇଁ ଲେଖକ ସମସ୍ତ
ଶିକ୍ଷକ - ଶିଳ୍ପୀ -

ଶିକ୍ଷକ ସମସ୍ତଙ୍କ (ଲେଖକ)
ଶିଳ୍ପୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲେଖକ
ଶିଳ୍ପୀ -

ଶୋଭା ପାଇଁ ଲେଖକ ଶିଳ୍ପୀ

ଲେଖକ - ଶିଳ୍ପୀ -

ଶୋଭା ପାଇଁ ଲେଖକ ଶିଳ୍ପୀ
ଲେଖକ ଶିଳ୍ପୀ

ଲେଖକ ଶିଳ୍ପୀ
ଲେଖକ ଶିଳ୍ପୀ
ଲେଖକ ଶିଳ୍ପୀ

— ଲେଖକ —

कपालीय्

চৰিত্ৰ

মণিমুগ্ধ	প্ৰাস্ত দেশৰ অধিপতি
ৰেণথিয়াং	মণিমুগ্ধৰ সেনাপতি
ককমীৰাজ	ককমী ফৈদৰ ৰজা
মায়াব'	এজন বলিষ্ঠ ককমী ডেকা
বিম্	আন এজন ককমী ডেকা
জুনাফা	এজন ককমী বুঢ়া
ইতিভেন	ককমীৰাজৰ ভনীয়েক
ৰূপালীম্	ৰূপহী ককমী গাভৰু,
			জুনাফাৰ জীয়েক

লিগিৰী, নাচনী, ককমী গাভৰু, প্ৰজা, সৈন্ত-সামন্ত, বিষয়া-
ডাঙৰীয়া আদি।

ৰূপালীন্

প্ৰথম অঙ্ক

দুই পৰ্ৱতৰ মাজৰ এখন পৰ্ৱতীয়া নৈ—সিপাৰ পৰ্ৱতবোৰৰ গাত ককমী গাওঁবোৰ। ককমী অসমৰ পূব সীমান্তৰ পৰ্ৱতীয়া সভ্য বোদ্ধ জাতি, ইহঁতৰ সভ্যতা মণিপুৰৰ লগত ৰিজাব পাৰি। পৰ্ৱতৰ গাৰ গাঁৱৰ সকলো টুপ লগোৱা চাংখৰবোৰৰ দ্বাৰেদি জুইৰ পোহৰ বিৰিঙি ওলাইছে। জোন-তৰাই আকাশত ভুমুকি মাৰিছে। আকাশখনৰ পৰা বিয়পি পৰা জোনৰ পোহৰে নৈ, বিল, পৰ্ৱত-বন সকলোকে ৰূপোৱালী কৰি বোলাইছে। নৈৰ কলকলনিয়ে আৰু বতাহৰ ফুবুৰণিয়ে ঠাইডোখৰত মিহলি শব্দৰ ঢোৰ সৃষ্টি কৰিছে। ইপাৰে ওখ ওখ শিলনি। তাতে পানী-ধুঁৱলিৰ শিল এটাত 'মাল্লাব' এটা বলিষ্ঠ পীতবৰগীয়া, কুৰিছৰীয়া, দেখিলে মোহলগা, চিত্ৰ-বিচিত্ৰ কাপোৰপিন্ধা গাঁৱলীয়া ককমী ডেকা—অকলশৰে বহি আছে। তাৰ হাতত এটা পেঁপা, সি সেই পেঁপাত কিবা তিনিহুৰীয়া এহুৰীয়া স্মৰ বজাই আছে। পেঁপাটো বজাবলৈ এৰি নৈৰ পিনে দূৰলৈ চাই উচপিচাই আকৌ পেঁপাত আঙুলি বুলাইছে। এনেতে বহু দূৰণিত নৈৰ বুকুত এটো বিনাই গোৱা গীত শুনা গ'ল।

—: গীত :—

জিৰ জিৰ জিৰ জিৰ

জিৰ জিৰ তাতে নিজৰি জিৰ জিৰ নিজৰি অ'!

টুলবুল টুলবুল

কৈ

হালধীয়া

কপালীম্

সৰাপাতৰ

নাও-

খনি

গৈ

গৈ

গৈ

আমাৰ মৰম এ ভৰা

লৈ।

মান্নাব'ৰ বাঁহী বন্ধ হয়। গীত আকৌ নাইকিয়া হয়। মান্নাব'ৰ বাঁহী
বাজি উঠে। গীত আৰু স্পষ্ট হৈ আহি আকৌ বয়। মান্নাব'ৰ বাঁহী আকৌ
বাজে। গীত এইবাৰ আৰু স্পষ্ট হৈ আছে। গীত বয়। মান্নাব'ৰ বাঁহী বাজে।
গীত এইবাৰ ওচৰত শুনা যায় বেচ স্পষ্টকৈ। মান্নাব' বৰ হেপাহেৰে ডিঙি
মেলি মেলি চাই সেই গীতৰ স্পষ্টতাত আনন্দ পাবলৈ ধৰিলে।

—ঃ গীত :—

ভৈয়ামৰ ধাননি

বোলালে ঔ

সোণালী

কৈ

জিৰ জিৰ নিজৰি ঐ !

মৰমৰ বতৰা

লৈ

বৈ থাক

বৈ থাক

বৈ

বৈ

বৈ।

ককমী ছোৱালীৰ কণ্ঠস্বৰদ্বিধে সানমিহলি হৈ সাক্ষীতিক স্বববোৰ শুৱলা
শব্দৰ বোকাছাত উঠি সেই ঠাইডোখৰৰ চাৰিওফালে উৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।
লাহে লাহে সক টুলুঙা নাও এখনত এজনী দীপলিপ বসন্তৰ কুঁহিপাতৰ
দৰে কুমলীয়া ককমী ছোৱালী—ওঁঠ দুটা মিচিকি হাঁহিৰে বোলাই, সেই
শিলটোৰ ওচৰতে নাও চপালেহি। আঠুমুৰীয়া চিত্ৰবিচিত্ৰ মেখেলা। বুকুত
চিত্ৰবিচিত্ৰ মেৰণি। গাত এখন বগা পাতল সূতাৰ কাপোৰ। মায়াকই
আথেবেথে আগবাঢ়ি গৈ স্নিগ্ধিলে—

মায়াব’। (স্বৰীয়া মাতৰে) কপালীম্! আজি ইমান বেলি কিয় ?

মোৰ পেঁপা বজাওতে ওঁঠ বিধালে।

কপালীম্। (নাৰৰ পৰা নামি হাঁহি) তোমাৰ পেঁপাৰ মাতবোৰ

উৰি উৰি গৈ মোক আগভেটি ধৰি আহিবলৈ নিদিয়ে—

সিহঁতৰ মাজে মাজে বাট ফালি আহোঁতে বেলি হ’ল আকৌ।

(হাঁহে।)

মায়াব। তেন্তে মই আক পেঁপা নবজাওঁ।

(মনটো বৰ বেজাৰ কৰে।)

কপালীম্। বজাবা মায়াব’—বাক মায়াব’। তুমি পেঁপাটোক

কিমান মৰম কৰা ?

মায়াব’। খুব ভাল পাওঁ—পেঁপাটো নহলে মই এখন্তকো থাকিব

নোৱাৰোঁ।

কপালীম্। তেনে পেঁপাটোৰ সতে তুমি থাকা। মই যাওঁগৈ।

(ওফোল্ল পাতি যাব ধৰে)

মায়াব’। (কপালীমৰ বাউলীত ধৰি) কেলেই যাবাগৈ কপালীম্ ?

কপালীম্। কেলে নেযাম্ ? মই নহলে তুমি গোটেই দিনটো

অকলে থাকিব পাৰা, গোটেই নিশাটোও পাৰা, কিন্তু

পেঁপাটো নহলে নোৱাৰা। তেন্তে তুমি মোক পেঁপাটোৰ

সমানকে মৰম নকৰা ?

মায়াব'। পেঁপাটোনো কি, তাতোকৈ তোমাক কতগুণে মৰম কৰোঁ।
কপালীম্। তেস্তে মোক পেঁপাটো দিয়াচোন।

পেঁপাটো মায়াব'ৰ হাতৰ পৰা নি শিলৰ ওপৰত থৈ ভৰিৰে গছকি ভাঙি
দিহে। মায়াব'ই ধাপ মাৰি কপালীমৰ ভৰিটো আঁতৰাই ভগা পেঁপাটো হাতৰ
তলুৱাত আলফুলকৈ তুলি ব্যাধৰ শৰত মৰা বঙা ধুনীয়া চৰাইটোৰ দৰে
লৈ তালৈ বৰ বেজাৰেবে চায়। কপালীমে খিল-খিলকৈ হাঁহি দিয়ে।

কপালীম্। এতিয়া কেনে ?

মায়াব'। তুমি বৰ অকৰুণ কপালীম্। তুমি নিৰ্দয়া—

কপালীম্। পেঁপাবলিয়া—বাঁহৰ পেঁপাটো ভাঙিলত বোলে আকোঁ
মই অকৰুণ হলোঁ। ভাল হ'ল, এতিয়া সেই সময়ত মোলৈ
মনত পৰি থাকিবহে তেও।

মায়াব'। এতিয়া তুমি নহা সময়ত কোনে তোমাৰ মাত মাতিব ?
কোনে তোমাৰ মিঠা মিঠা গীত মোক শুनाव ?

কপালীম্। (আচৰিত হৈ মায়াব'ৰ কথাবোৰৰ ভালকৈ মৰ্ম বুজিব নোৱাৰি)
কিয় ? কেনেকৈ বাক সি মোৰ মাত মাতিছিলে ?

মায়াব'। মোৰ হিয়াৰ মাজত সোমাই থকা কপালীমৰ মাতটিয়ে
এই পেঁপাৰ বিস্কাই বিস্কাই ওলাই আহি তোমাৰেই দৰে
এই পেঁপাটিয়ে তোমাৰ গীতকে মোক গাই শুনাইছিলে।
কপালীম্! তুমি কিয় ইমান নিমৰমিয়াল বাক ? তুমি
অকলৈ এৰি থৈ গ'লে তুমিয়ে হৈ পেঁপাটিয়ে মোক কতনো
ইননি-বিননিৰে বিয়াকুল কৰি থৈছিলে।

কপালীম্। তেস্তে তুমি মোক নকলা কিয় মায়াব' ? নকলা কিয় ?

(পেঁপাটো নিজৰ হাতলৈ আনি তাক চুমা খাই হৃৎ-হৃৎকৈ কান্দি)

তেস্তে মোক নকলা কিয় ? নকলা কিয় ?

মায়াব'। তুমিনো বাক ভাঙিলা কিয় ?

কপালীম্। মোৰ খং উঠিলে আকোঁ।

মায়াব'। তোমাৰ খং ক'ত উঠে ?

কপালীম্। (উজ্বল দিব নোৱাৰি বৈ থাকি) জানো ক'ত উঠে ?

ভৰিতো উঠে, মূৰতো উঠে।

মায়াব'। বুকুত উঠে নে হুঠে ?

কপালীম্। হুঠে।

মায়াব'। কিয় ?

কপালীম্। বুকুত মৰমহে থাকে। তালৈ খং গলে মৰমবোৰ পমি
যাব নহয়।

মায়াব'। তেন্তে মোলৈ মৰম লগা মনটো মূৰত থাকে, নহয় নে ?
সেইটো খঙত পুৰি গ'ল।

কপালীম্। ইহ—নাই যোৱা আকৌ। মই ভৰিবেহে খং কৰি
পেঁপাটোৰ পেটু উলিয়ালোঁ। হিঃ হিঃ হিঃ।

মায়াব'ই ভগা পেঁপাটো নিজৰ হাতলৈ আনি বেজাৰ মনেৰে চাই থাকে।
কপালীমে মায়াব'ক ভাল লগাবলৈ চাই মূৰে গায়ে হাত কুৰায়।

কপালীম্। বাক মায়াব' ! মই তোমাক এটা পেঁপা সাজি দিম
দেই !

মায়াব'। বাক দিবা।

কপালীম্। বাক মায়াব' ! জোনটোৱে ইমানবোৰ পোহৰ দি
থাকে, তাৰ পোহৰবোৰ বাক ঢুকাই নেযায় কিয় ?

মায়াব'। সি পৃথিৱীখন খুব ভাল পায় সেই গুণে। সেই পোহৰ-
বোৰ জোনৰ মৰম। পৃথিৱীখনলৈ জোনৰ ইমান মৰম
আছে—সি কেতিয়াও হুটুকায়। বাক কপালীম্ ! তোমাবো
মোলৈ তিমান মৰম আছে নে ?

কপালীম্। আছে মায়াব' ! আছে। তোমালৈ মোৰ খুব মৰম
আছে মায়াব' !

[মায়াব' কিছু পৰ নিভক হৈ থাকে।]

মায়াব'। (লাহে লাহে অমনোবোগী হৈ) কপালীম্ !

কপালীম্। কি হ'ল মায়াব' ?

মায়াব'। আমিতো আক ইয়াত সবহ পৰ বহি থাকিব নোৱাৰিম।

কপালীম্। নোৱাৰিলে কি হব ?

মায়াব'। মোৰ তেতিয়া তোমাক পঠিয়াই দিবলৈ বেয়া লাগিব নহয় ?

কপালীম্। নগলে মোক মোৰ বুঢ়া বোপায়ে খং কৰিব নহয়—

মোৰ বুঢ়া বোপাইক কোনে খুৱাব ? কোনে বান্ধি-বাঢ়ি দিব ?

মায়াব'। (অলপ পৰ গুণি-গাঁথি থাকি) তেন্তে কপালীম্। তুমি আক

মোৰ নোহোৱা নেকি ?

কপালীম্। কেলৈ, সদায় দেখোন মই তোমাৰ হৈয়ে আছোঁ—

আকনো কেনেকৈ হব লাগে ?

মায়াব'। তুমি মোক বিয়া কৰাই মোৰ ঘৰত পুৱতিৰ পৰা

গধূলিলৈ, গধূলিৰ পৰা পুৱালৈ থাকিব লাগিব।

কপালীম্। সেইদৰে থাকিলে মোৰ বুঢ়া বোপায়ে কেনেকৈ খাব ?

কেনেকৈ জীৱ ? মায়াব'। তুমি জানো মোক সদায় দেখি

দেখি আমনি নেপাবা ?

[কপালীমে কেবাহিকৈ চাই মায়াব'ৰ ভাব লক্ষ্য কৰে।]

মায়াব'। কেলৈ আমনি পাম ? তোমাক দেখোঁতে দেখোঁতে সদায়

নতুন নতুন দেখিছে থাকিম।

কপালীম্। তুমি মোক সদায় বোপাইৰ ঘৰত চাই আহিবা। ময়ো

তোমাক চাই থাকিবলৈ পাম।

মায়াব'। এইদৰে কিমান দিন থাকিবা ?

কপালীম্। সদায় থাকিম। সদায় তুমি মোক চাই থাকিবা।

ময়ো তোমাক চাই থাকিম।

কপালীমে মায়াব'ৰ মুখলৈ চাই থাকে। মায়াব'ই দূৰণিৰ পৰ্বতলৈ চায়।

কপালীমে মায়াব'ৰ কথাত তেওঁৰ আন্তৰিকতা উপলব্ধি কৰি মায়াব'ক আক

উদ্ধিগ কৰিবলৈ বুলি কয়।

ৰূপালীম্। মায়াব'। আজি মই ঘৰলৈ সোনকালে যাম দেই।
মায়াব'। কিয় ?

ৰূপালীম্। আমাৰ বাই আহিছে আজি। বাইৰ লগত এটা
অকণমান ল'ৰা আনিছে। সি বৰ অকণমান, সি কথা
ক'বকে নোৱাৰে। সি মই কোলাত ললে কান্দে। সি
কান্দিলে মই তাৰ মুখত আঙুলিটো স্তমাই দিওঁ। হিঃ হিঃ
—মায়াব'। তাক মোৰ বৰ লবৰ মন গৈছে। মই এইবাৰ
আহোঁতে তাক হোবাত ভৰাই লৈ আহিম দেই !

মায়াব'। উহু, লোকৰ লৰা কি লৈ থাকিবা ? নিজৰ এটা হলেহে
সদায় লৈ থাকিব পাৰিবা।

ৰূপালীম্। নিজৰনো ক'ত পাবা আকৌ ?

মায়াব'। (হুঠালিৰে) ক'ত পাবা ? মোক বিয়া কৰিলেই পাবা।

ৰূপালীম্। (খং ভাও জুৰি মায়াব'ক ভুকু মাৰি) নকৰাওঁ।

মায়াব'। কৰাবা, কৰাবা—মোক বিয়া কৰালে যিহে এটা নোদোকা
শকত ল'ৰা পাবা। নোদোকা নোদোকা তাৰ হাত-ভৰি,
জিলিকা জিলিকা তাৰ চকু, তেতিয়া যিমান লবৰ মন যায় লৈ
থাকিবা। (হাঁহে)।

ৰূপালীম্। (খং দেখুৱাই) মায়াব'। তুমি মোক তেনেকৈ জোকাই
থাকিলে মই হলে এতিয়াই গুচি যাম।

মায়াব'। (হাঁহি) বাক, বাক, নেলাগে যাব। বাক, মোক বিয়া
কৰাব নেলাগে। মই এনেয়ে এটা ল'ৰা আনি দিম। তুমি
ধেমালি কৰি থাকিবা।

ৰূপালীম্। ক'ত পাবা ?

মায়াব'। আমাৰ গাঁৱত এটা আছে। যিহে স্তম্ভৰ, তুমি দেখিলে
তাক এখন্তকলৈকো এৰি নিদিবা।

ৰূপালীম্। (উৎসুক হৈ) সঁচা নে ? সঁচা নে ? পিছে তাৰ মাক-
বাপেকে কেলৈ এৰি দিব ?

মায়াব'। মই আনিহে দিব লাগে।

কপালীম্। তেস্তে মায়াব'! আনিবাচোন দেই। মই তাক খুব মৰম কৰিম। তাক মই সদায় লগত লৈ ফুৰাম। মোৰ লগতে খুৰাম। মোৰ লগতে শুৰাম। তাক মই কেতিয়াও লগৰ পৰা এৰি নিদিওঁ।

মায়াব'। কপালীম্! ল'ৰাটো আনিলে তুমি আৰু মোক ক'ত বিচাৰিবা? ক'ত মৰম কৰিবা? তুমি ল'ৰাটোৰ সৈতে উমলি থাকিবা।

কপালীম্। কেলৈ? ল'ৰাটো মই বুকুত স্তমাই ধ'ম আৰু তাক মৰম কৰি কৰি তোমাৰে সৈতে কথা পাতি থাকিম।

মায়াব'। কপালীম্। (গভীৰ শ্বশ্বৰ ভাবে চাই থাকে।)

কপালীম্। (বৰ মৰমেৰে মায়াব'লৈ চায়) মায়াব'! এতিয়া ৰাতি হ'ল। জোন বহুতো উঠিলে। মই আৰু যাওঁগৈ দেই। নহলে বুঢ়া আপুৰে বিচাৰি আহিব। মোক তোমাৰ সৈতে ইয়াত দেখিলে বৰ খং কৰিব।

মায়াব'। (অলপ আচৰিত হৈ) কিয়?

কপালীম্। বুঢ়া বোপায়ে মোক তোমাৰ ওচৰলৈ আহিবলৈ হাক দিছিল।

মায়াব'। কিয়?

কপালীম্। বোপায়ে কৈছিল বোলে সি পেঁপা বজাই থকা ল'ৰাই কি ছোৱালী পোহপাল দিব?

মায়াব'। (অভিমান কৰি বপহকৈ উঠি) অ' বাক তেস্তে—যোৱা। মই আৰু ইয়ালৈ নাহো। মই ক'বলৈ গুচি যাম।

কপালীম্। (বেজাবকৈ) কেলৈ গুচি যাবা? তুমি গুচি গলে মই কাৰে সতে থাকিম?

[হঠাৎ ফুৰাফুৰি আহিব মাজৰ পৰা ওলাই আহে]

জুনাফা। মোৰ লগত থাকিবি।

[জুনাফাক দেখি মায়াব' আচৰিত হয়, কিন্তু কপালীম্ জাপ মাৰি
জুনাফাৰ ওচৰলৈ যায়।]

কপালীম্। তুমি ইয়ালৈ কিয় আহিলা ?

জুনাফা। তোক বিচাৰি। মই তোক ইয়ালৈ আহিবলৈ হাক
দিছিলোঁ নহয় ?

কপালীম্। আপু! মায়াব'ই বৰ বেজাৰ পাইছে তুমি মোক
তাৰ ওচৰলৈ আহিবলৈ নিদিয়া দেখি।

জুনাফা। এৰা, নিদিওঁ। (মায়াব'ক) মায়াব' ! কপালীমক বিয়া
কৰাবলৈ এনেয়ে নাপাৰ। নিজে এটা বাঘ মাৰি তাৰ
মূৰটো মোৰ আগত দিবি, তেতিয়াহে তাইক তোলৈ দিম।

মায়াব'। (এবাৰ কপালীমলৈ চাই, এবাৰ জুনাফালৈ চাই) তেন্তে সেয়ে
হব জুনাফা ! মই আহিলোঁ।

কপালীম্। ময়ো যাম। মায়াব'ৰ সতে ময়ো যাম। বাঘ চিকাৰ
কৰিম।

জুনাফা। (কঠোৰ ভাবে) ওহোঁ, নোৱাৰ।

কপালীমক হাতত ধৰি লৈ আহে। কপালীমে বিয়াকুল হৈ মায়াব'লৈ
চাই থাকে। জুনাফাই থিৰ চকুৰে মায়াব'লৈ চায়। মায়াব'ই জুনাফালৈ
টানকৈ চায়। তাৰ তৃণৰ পৰা এডাল কাঁৰ উলিয়ায়।

মায়াব'। জুনাফা ! এই কাঁৰে তুমি বিচৰা বাঘৰ মূৰ নিবিছে
মানে আক কাঁৰ চুঙাত নোসোমায়হি।

মায়াব' গহীন আৰু হৃৎপ্ৰতিজ্ঞ হৈ তাৰ পৰা এখোজ দোখোজকৈ
ওলাই যাব ধৰে। কপালীমে কন্দনামুখা হৈ এবাৰ জুনাফাৰ মূৰলৈ, এবাৰ
মায়াব'ৰ পিনে চাই বাঙ নাৰাঙকৈ থাকে। মায়াব'ৰ পিনে চাই যাবও

ধোজে আৰু জুনাফাৰ কঠোৰ চকুৰ শাসনত ঘাবলৈ সাহ নকৰি কান্দো
কান্দো হৈ ঠুন্ঠুনাই উচপিচায়।

কপালীম্। (বলেৰে মায়াব'ৰ ফালে আগবাঢ়ি) ময়ো যাম। ময়ো
চিকাৰলৈ যাম।

জুনাফা। (কাপোৰ আজুৰি টানি আনি) নোৱাৰ। নোৱাৰ !

কপালীম্। আপু—

জুনাফা। নো—ৱা—ৰ।

ঐক্যভান

দ্বিতীয় অঙ্ক

গাঁৱত জুনাফাৰ চাংঘৰৰ আগচোতাল। সোঁফালে চোতাললৈ মুখকৈ আৰু পাছৰ সোঁফালে চোতাললৈ মুখকৈ দুটা চাংঘৰ। বাওঁফালে মুকলি আকাশ আৰু অলপ দূৰৈত পৰ্বতবোৰ। আবেলি। তিনি চাৰিজনীমান ককমী ছোৱালী। কোনোজনীয়ে উৰালত ধান খুন্দিছে। কোনোজনীয়ে কুলাত জাৰিছে আৰু কোনোজনীয়ে চালিছে আৰু মুখেৰে গীত গাব লাগিছে। ৰূপালীয়ে এঠাইত বহি কঁকালত লোৱা তাঁত বৈছে আৰু মাজে মাজে আন ছোৱালীবোৰৰ সৈতে কথা পাতি হাঁহি-ধেমালিকৈ আছে।

—: গীত :—

ককমী ছোৱালী। জিলিকা পাখিৰে

অ' সোণ ম'ৰা চৰাই!

ৰঙা সেউজীয়া তৰাফুটকীয়া

তোৰ গোট গাৰতে

অ' সোণ ম'ৰা চৰাই!

জুৰিটিৰ পাৰতে নাচ ঠেঙ ধৰি

তোৰ মৰমতে মৰো

অ' সোণ মৰা চৰাই।

গীত চলি থকাৰ মাজতে জুনাফাই শিঠিত খৰি এবোজা লৈ তালৈ সোমাই আহি খৰিবোজা মাজতে থয়। ছোৱালীবোৰলৈ চাই সম্ভাৱেৰে হাঁহি চাংঘৰৰ ভিতৰলৈ সোমাই যায়। এনেতে ছোৱালীবোৰৰ মাজতে বাঘৰ মূৰ এটা ধুমকৈ পৰে। ছোৱালীবোৰে ভয় খাই চিঞৰি তাৰ পৰা ফাঁহি চিটিকা দিয়ে। মাথোন ৰূপালীয়ে বহাৰ পৰা উঠি বিন্দুয়েৰে বাঘটোৰ মূৰটোলৈ চাই “জাপু” “জাপু”কৈ চিঞৰে। তাতে জুনাফা চাংঘৰৰ পৰা ওলাই আহে।

মায়াব' হাতত ধনু-কাঁৰ লৈ তালৈ উধাতু খাই সোমাই আহে। সোঁহাতত তাৰ মিত্ৰ, তেজ্জৰে বাঙলী। সোমাই আহি জুনাকা আৰু কপালীমৰ ফালে চাই নমতা-নোবোলকৈ থাকে।

জুনাকাই মায়াব'লৈ চাই ভৱিৰ পৰা মূৰলৈকে পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি হাতেৰে বাঘৰ মূৰটো কাণত ধৰি দাঙে আৰু তাক ভালকৈ চায়। এবাৰ বাঘৰ ফালে এবাৰ মায়াব'লৈ চাই সন্তোষেৰে মূৰ জোকাৰে।

বেণথিয়্যাঙে লৰালৰিকৈ তালৈ সোমাই আহি ধাপ মাৰি জুনাকাৰ হাতৰ পৰা বাঘৰ মূৰটো আনি মায়াব'ক কয়। কপালীম্ ভয় খাই কেধোজমান পাছলৈ গৈ ঘৰৰ দুৱাৰ-মুণত বয়গৈ।

বেণথিয়্যাং। (মায়াব'ক) কাপুকয়! লোকৰ চিকাৰ আনি বীৰ বোলাইছ ?

[তাজিল্যৰ হাঁহি মাৰি তাৰ পৰা দাবলৈ ধৰোঁতেই মায়াব'ই হাতত ধাপ মাৰি ধৰে।]

মায়াব'। তাৰ মানে ?

বেণথিয়্যাং। তাৰ মানে আকনো কি ? লোকৰ শৰত পৰা বাঘৰ মূৰটো নিজৰ বুলিবলৈ অলপো সঙ্কোচ লগা নাই নে ?

মায়াব'। তুমি মিছা কৈছা।

বেণথিয়্যাং। সাৱধানে কথা কৰি। মই কোন নেজান হবলা ?

মায়াব'। তুমি যিয়েই হোৱা নেলাগে, মূৰটো কেতিয়াও তোমাৰ হব নোৱাৰে।

মায়াব'ই তাৰ হাতৰ পৰা মূৰটো কাঢ়ি আনে। বেণথিয়্যাঙেও তাৰ পৰা কাঢ়ি আনিবলৈ যায়। ইয়াৰ পৰাই দুয়োৰে মাজত মৰামৰি লাগে। বেণথিয়্যাং আহুত হৈ মাটিত পৰি যায়। সেহাই সেহাই উঠি মায়াব'ৰ ফালে খাঙ খাঙ মূৰ্ত্তিৰে চাই তাৰ পৰা ওলাই যায়।

জুনাকা। (আচৰিত হৈ মায়াব'ৰ ওচৰলৈ আহি) মায়াব'। এইবোৰৰ মানে কি ?

মায়াব'। (সেহাই সেহাই) আজি তিন দিন এই বাঘটোৰ পাছে পাছে ফুৰিছোঁ। আজি কিন্তু সি মোৰ শবৰ পৰা সাৰিব নোৱাৰিলে। ঘাইল হৈ বাঘটোৱে হাবি-বন মহটীয়াবলৈ ধৰিলে। আক এডাল কববাৰ কাঁৰ সোঁ সোঁকৈ আহিল। বাঘৰ গাৰ পৰা দুৰেদি গৈ গছ এজোপাত বিন্ধ খাই ব'লগৈ। মই ছল চাই গৈ বাঘৰ মূৰত খাপ শোধালোঁগৈ। মূৰটো হাতত লৈয়ে দেখিলোঁ এই মানুহটোৱে হাতত ধনু-কাঁবেৰে অলপ দূৰতে বৈ আছে। মূৰ হাতত লৈ গুচি আহিলোঁ। তাৰ পিছত এই ঘটনা।

[এনেতে কপালীম্ লৰ মাৰি মায়াব'ৰ ওচৰলৈ আহে]

কপালীম্। মায়াব'। মায়াব'। তুমি বাঘটোৰ মূৰটো কেলৈ কাটিলা ?

মায়াব'। এনেয়ে।

কপালীম্। পিছে, তাৰ পোৱালিবোৰক কোনে খুৱাব ? সিহঁত মৰি যাব নহয় ?

মায়াব'। যোৱাচোন কপালীম্। পানী অলপমান আনাগৈ। মোৰ বৰ পিয়াহ লাগিছে।

কপালীম্। বাক মায়াব'। পিছে বাঘৰ পোৱালিকিটাও তুমি আনিবা দেই। মই সিহঁতক খাবলৈ দিম, নহলে সিহঁতে অকলে অকলে হাবিত কান্দি কান্দি ঘূৰি ফুৰিব। আনিবা দেই।

[ভিতৰলৈ পানী আনিবলৈ যায়।]

জুনাফা। মায়াব'। সঁচাকৈয়ে তই চিকাৰ কৰিব পাৰ ! কপালীমক তই পোহপাল দিব পাৰিবি।

মায়াব'। তেন্তে তুমি মোৰ লগত কপালীমক বিয়া দিবা ?

জুনাফা। ওঁ। (এই বুলি জুনাফাই মনতে অলপ চিন্তা কৰে)

মায়াব'। (বুঢ়াৰ মুখলৈ অলপ পৰ চাই) জুনাফা! ক'তা? তুমি দেখোন মুকলি মনেৰে কব পৰা নাই?

জুনাফা। মায়াব'। তই যে পুহিব পাৰিবি সেই বিষয়ে মোৰ অলপো সন্দেহ নাই। পিছে—মই কেনেকৈ থাকিম মায়াব'? মই আজি এই পোন্ধৰ বছৰ তাইক বুকুত বান্ধি লৈ ফুৰাইছোঁ। মোৰ এজনী জী। তাই মৰিবৰ সময়ত তাইৰো একেজনী জীয়েক কপালীমক মোক গতাই দি গৈছে। তাইক মই মোৰ জীৱনটোৰ দৰে ৰাখি আছোঁ।

এনেতে কপালীমে বাটি এটাত পানী আনি মায়াব'ক দিয়ে আৰু মায়াব'ই লৈ খাবলৈ ধৰে। কপালীমে পৰি থকা বাঘৰ মূৰটোৰ ওচৰলৈ গৈ তালৈ এবাৰ আচৰিত হৈ আৰু এবাৰ বেজাৰকৈ চাই হাতেৰে চুব খোজে। হাত কোচাই আনে।

কপালীম্। বাঘৰ মূৰটো তুমি কেলৈ কাটিলা মায়াব'? মায়াব'। (অলপ হাঁহি) তোমাক বিয়া কৰাবলৈ।

[কপালীমে লাজ কৰি জুনাফাৰ ফালে কেৰাহিকৈ চায়।]

জুনাফা। (গহীনকৈ তাইলৈ মৰম বেজাৰেৰে চাই মূৰ জোকাৰি) ওঁ।

[কপালীমে অলপ লাজ কৰি আনফালে মূৰ কৰে। জুনাফাই তাইৰ মুখৰ ফালে বৈ চাই থাকে। এনেতে দূৰৈত চিকাৰী কুকুৰৰ ভুকভুকনি শুনা যায় আৰু আটাইবোৰ আচৰিত হয়। মায়াব'ই সেইফালে ডিঙি মেলি মেলি চাই কিছু উদ্ভিগ্ন হয় আৰু কপালীমক হাতত ধৰে।]

মায়াব'। কপালীম্। তুমি ঘৰৰ ভিতৰলৈ যোৱাচোন। এইবাৰ কোনোবা শত্ৰু আহিছে। তুমি নোলাবা।

[তাইক ঘৰৰ ফালে হেচোকা মাৰি দিয়ে আৰু তায়ে কোনো প্ৰতিবাদ নকৰি সোমাই যায়।]

জুনাফা। এই পাষণ্ড কেইটা আকৌ কাজিয়া কবিবৰ মনেবে আহিছে।

মায়াব' আগন্তুক বিপদৰ কাৰণে সঠক হৈ থাকে। জুনাফাক কিছু সশঙ্কিত যেন দেখা যায়। বেণথিয়াং দস্তেৰে তালৈ হাতত কাঁৰ এপাট লৈ সোমাই আহে। আহি মায়াব' আৰু জুনাফাৰ আগতে সগৰ্বে থিয় হৈ হাতৰ কাঁৰ-পাতেৰে মায়াব'ক দেখুৱাই সি অহা ফালে ভিতৰলৈ চাই কয়।

বেণথিয়াং। প্রভু! এই ছৰাচাৰ কাপুকষেই মোৰ চিকাৰৰ মূৰ কাটি ইয়াত তাৰ মইমতালি দেখুৱাইছেহি। আৰু তাকে মই দাবী কৰিলত সি মোক অপমান কৰি আপোনাবো অপমান কৰিছে।

মায়াব' বেণথিয়াঙৰ ফালে জোখৰ খোজেৰে আগবাঢ়ি আহি তাৰ ওচৰ পাওঁতেই মণিমুগ্ধ আহি তালৈ কুকুৰলৈ চোৱাৰ দৰে চাই কয়।

মণিমুগ্ধ। মুৰ্খ! নিলাজ! ক্ষন্তেকতে বাঘৰ মূৰ উলিয়াই ওভোতাই দে, চোৰ।

মায়াব'। আপুনি মোক বৰ বিমোহিত পেলাইছে। বোধকৰোঁ আপুনি নাই দেখা দেখিহে এনে কথা কৈছে। দৰাচলতে এই বাঘ মোৰ শৰত পৰিছে। আপোনাৰ ভ্ৰম।

বেণথিয়াং। ভ্ৰম ?

মায়াব'। অবশ্যে।

মণিমুগ্ধ। ককমী ডেকা। মোৰ মানুহে মিছা কথা নকয়।

[থঙেৰে আগবাঢ়ি যায়। হঠাৎ জুনাফা সোমাই আহে।]

জুনাফা। কোন তোমালোক ? মোৰ চোতালত তোমালোকক এনে আচৰণ কৰিবলৈ কোনে অধিকাৰ দিছে ?

মণিমুগ্ধ। মোৰ শক্তিয়ে দিছে।

জুনাফা। তোমালোকক সম্ভ্ৰান্ত লোক যেন দেখিছোঁ। পিছে ই

কেনে বৰ্কৰ আচৰণ ? অচিনাকি ! মোৰ আদেশ—
তোমালোক মোৰ ঘৰৰ চোতালৰ পৰা আঁতৰ হোৱা।

বেণথিয়াং। (জুনাফাৰ ওচৰলৈ চোঁচা মাৰি আহি বুঢ়াৰ ডিঙিত ধৰি)
বৰ্কৰ ! নিশ্চকতীয়া বুঢ়া ! তোৰ কিহৰ ইমান ভেজ ? কাক
এনে বাক্য বুলিছ ?

জুনাফাৰ ডিঙিত চেপি জোকাবিলৈ ধৰে আৰু মায়াব'ই ক্ষত্বেকৰ ভিতৰতে
কাঁৰপাত অহাদি আহি বেণথিয়াঙক ডিঙিত ধৰি মুখত ঘুচিয়াই মাটিত পেলাই
দিয়ৈ। তাতে দুয়োটাৰে তুমুল সংগ্ৰাম আৰম্ভ হয়। জুনাফা কঁপি কঁপি
মাটিত বহি যায়। মণিমুখই কঁকালৰ পৰা উলিয়াই এটা পেঁপা বজায়।
পাঁচোটামান বন্দী গবখীয়া সেনা আহি তৎক্ষণাত বেণথিয়াঙক মায়াব'ৰ হাতৰ
পৰা মুক্ত কৰি আনে। মায়াব' উঠিবলৈ ধৰোঁতে কেইবাটা সেনাই ধৰি ধনঞ্জয়
গ্ৰহাৰ আৰম্ভ কৰিলত সি পৰি যায়। বেণথিয়াঙে তেতিয়া হাতৰ চাবুকৰে
তাক মূৰে-গায়ে একো নাই হৈ কোবাবলৈ ধৰে। মায়াব'ৰ মুখে-নাকে তেজ
বৰলৈ ধৰে। সি মাটিত পৰি মূৰ্ছা যায়। মায়াব'ৰ অৱস্থা দেখি জুনাফাই
ধাকিব নোৱাৰি চিঞৰিবলৈ ধৰে।

জুনাফা। কোন আছে ? কোন আছে ? ৰাখহি। ৰাখহি।
গাঁৱৰ ডেকা বুঢ়া, কোন আছে চাহি !

[চাৰিওফালে বলিয়াৰ দৰে লৰি-ধাপৰি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে।]

আহ অ' ! কোন আছে ?

[জুনাফাৰ চিঞৰোতে চিঞৰোতে মাত ক্ষীণ হৈ পৰে। বেণথিয়াঙে
মায়াব'ক এৰি জুনাফাৰ ওচৰলৈ আহে।]

বেণথিয়াং। (মণিমুখক) প্ৰভু ! এই বুঢ়াই সকলোৰে গুৰি।
আপোনাক ই অপমান কৰে—ই—ই—(চাবুক দাঙি)
ইয়াক—ইয়াকহে ভালকৈ এসেকা দিব লাগে।

(জুনাফাক কোবাবলৈ ধৰে।)

জুনাকা। (খঙত বলিয়া হৈ কঁকালৰ মিত উলিয়াই) নহয়—নহয়—
তইঁতকো শুদাই নেবিহেঁ।

[জুনাকাই মিত্ ঘূৰাবলৈ ধৰে। বেণথিয়াং আঁতৰ হয়। মণিমুখই ইজিত
দিয়ে আৰু সেনাবোৰে মিত্ উলিয়াই জুনাকাক বেঢ়ি ধৰে। এনেতে
কপালীমে উধাতু খাই আহি কয়।]

কপালীম্। —নামাৰিবি। নামাৰিবি।

[চাংঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহি সিহঁতৰ মাজত পৰেহি।

আটাইবোৰ কান্দ হয়।]

কপালীম্। (হক্ হক্ কৰে কান্দি) নামাৰিবা, নামাৰিবা। মোৰ
আপুৱে তোমালোকৰ কি জগৰ কবিলে বাক? (জুনাকাৰ
মুখলৈ চাই হক্-হক্ কৈ কান্দি) আপু! আপু! অ' আপু!—
(মায়াব'লৈ চাই হক্-হক্ কৈ কান্দি মায়াব'ৰ ওচৰলৈ গৈ তেজ দেখি
ভয়ত চিঞৰি) আপু! আপু! মায়াব'ৰ কি হ'ল? কি হ'ল?
মায়াব'! মায়াব'!

[কপালীমে মায়াব'ৰ মুখৰ তেজ মচি দিবলৈ ধৰে। মায়াব' পৰি থাকে।

জুনাকাই অপমানত জৰ্জৰিত হৈ কয়]

জুনাকা। শক্তিৰ অধিকাৰ! শক্তিৰ অধিকাৰ!! এবা, শক্তিবোৰেই
অধিকাৰ—বলীৰেই অখণ্ড প্ৰতাপ।

ইমান সময় মণিমুখ ময়ুমুখৰ দৰে কপালীমৰ ফালে চাই আছিল। মণিমুখ
তেনেকৈ তন্দ্বৰ হৈ চাই থাকোঁতে বেণথিয়াঙে কাশে কাশে কিবা কলেহি।

তাতে মণিমুখৰ টোপনি ডঙা যেন হ'ল।

মণিমুখ। অৱশ্যে, অৱশ্যে, এই যুকুতা যদিও শামুকৰ পেটত
উপজিছে, ইয়াত ইয়াৰ ঠাই নহয়। ই ৰাজকাৰেঙৰহে
উপযোগী। এই ৰূপহীজনী কোন?

জুনাকা। কোন? কেলৈ? আমাক শাস্তি বিহি হেপাহ পলোৱা
নাই নে? এতিয়া আজলী ছোৱালী—

মণিমুগ্ধ। (কোমলাই) নহয়—নহয় বুঢ়ামামুহ! সেইবোৰ কথা
আক হুলিয়াবা। যি হ'ল হ'ল। পাহৰি যোৱা। এইজনী
সম্ভৱ তোমাৰেই জী নাইবা নাতিনী। তাইৰ ৰূপলৈ চাই,
তাই তোমাৰ জুপুৰীৰ কাৰণে নহয়, তাইৰ ৰূপৰ জেউতি
আচ্যৱন্তসকলৰ জোনাকী কাৰেঙৰ ভিতৰতহে হুণুণে চৰিব।

জুনাফা। (নিজৰ মনতে বোষত জলি) এনে কথাও মই শুনি
খাকিবলগীয়া হ'ল! এনে কথাও—মই সহিব লাগিব। তই
সকলো সহিব লাগিব। কিয় তোৰ শক্তি নাই? তই কিয়
হুৰ্বল হৈ সংসাৰলৈ আহিছিলি? হুৰ্বলৰ কিহৰ মান—
কিহৰ অপমান? অপমানেৰে—কোভেৰে—নিজৰ গাৰ প্ৰতি
তেজ টোপালেৰে তই তোৰ হুৰ্বলতাক পুহিব লাগিব। এই
পৃথিৱীৰ—নৈ-সাগৰ—বন-উপবন—ভালৰো ভাল, সুন্দৰৰো
সুন্দৰখিনি—ৰূপৰো ৰূপ—কাৰ ভোগ্য?—বলীৰ—শক্তি-
শালীৰ। আক হুৰ্বল তই—বলীৰ পাহুকাৰ মলি মাথোন।
পেলাই দিয়া চুৰাপাতেৰে তোৰ ক্ষীণ আক হুৰ্বল অঙ্গ বন্ধা
কৰিব লাগিব আক যদি ভুলত, অদৃষ্টৰ পৰিহাসত তোলৈ
কিবা ভাল বস্তু আছে—তাক তই বলীৰ হাতত দিব লাগিব।
তোৰ পুষ্ট শৰীৰটো বলীৰ পদসেৱাত—তোৰ নিপোটল
ল'ৰাটো বলীৰ হুকুমৰ আঙুলি মূৰত—তোৰ সুন্দৰী
হোৱালীজনী—বলীৰ—সিহঁতৰ কাৰেঙৰ লিগিৰীকৈ দিবগৈ
লাগিব।

মণিমুগ্ধ। বুঢ়া! অনৰ্থক অমুশোচনাৰ পৰা একো ফল নাই।
ৰেণখিয়াং। প্ৰভু! সন্ধিয়া হৈ আহিছে। আমি আক সবহ বেজি
ইয়াত ইহঁতৰ সৈতে ৰেপাৰেপি কৰি থাকিব নোৱাৰোঁ।
ইহঁতৰ যথোচিত শাস্তি হ'ল। এতিয়া নেদেখাজনৰ ৰূপাত
আমাৰ ভাগ্যত এই মুকুতাটি মিলিছে যেতিয়া—

মণিমুগ্ধ। বুঢ়া মামুহ! তুমি আপোন ইচ্ছাৰেই এই ৰূপহীৰ

কপাল মুকলি কবি দিয়া। তুমি কপহীক মোক সমৰ্পণ কৰা।
 তাৰ সলনি—তোমাৰ এই জুপুৰীৰ সলনি—কাৰেং যেন
 ঘৰবাৰী আৰু মৃন্দবীৰ সলনি তাইৰ শৰীৰৰ জোখৰ সোণ—
 জুনাফা। সোণ! সোণ! সোণ নহয়—সোণ নেলাগে—ডকাইত।
 —তোৰ প্ৰাণ—

জুনাফাই বুঢ়া বাঘৰ দৰে মণিমুগ্ধৰ গাত জাপ মাৰি পৰেহি। মণিমুগ্ধই
 জুনাফাক হাতত ধৰি মাটিত বগৰাই পেলায়। আন ফালে বেণথিয়াঙে
 কপালীমক মায়াব'ৰ ওচৰৰ পৰা কোলাত তুলি লৈ ওলাই যায়।

কপালীম্। (কান্দি কান্দি চিঞৰি) আপু! আপু! বাখ, অ' মোক
 —কোন আছ? কোন আছ?

বেণথিয়াঙে তাইক উলিয়াই লৈ যায়। কপালীমে বেণথিয়াঙৰ কোলাত
 হাত-ভৰি এচাৰি মূৰ আফালি কান্দি গছৰ পাত সৰুৱাই যায়। কিন্তু আন
 এটাই মুখত সোপা দিয়াত চিঞৰ হুগুনা হয়। ইফালে মণিমুগ্ধৰ বখীয়া
 সেনাৰ সৈতে জুনাফাৰ ভীষণ যুঁজ হয়। এইবোৰৰ মাজত কপালীমৰ এবাৰ
 ছুৰাৰ “আপু—আপু” কণীৰ চিঞৰৰ শব্দ শুনা যায়। মায়াব'ই তাৰ পৰা
 উঠে। উঠে। কৰে কিন্তু উঠিব নোৱাৰি লুটি খাই খাই পৰি যায়। গৰখীয়া সেনা
 কেইটাক ইজিত দিয়াত সিহঁতে আহি জুনাফাক ধৰি বাধি ধৰ। মণিমুগ্ধ তাৰ
 পৰা খৰকৈ ওলাই যায়। মণিমুগ্ধ ওলাই যোৱাৰ পিছতে সেনা কেইটাই
 জুনাফাক অতিপাতকৈ মৰিয়াই মৰিয়াই পেলাই থৈ গুচি যায়। জুনাফা
 আধমৰাৰ দৰে তাতে পৰি থাকে। মায়াব'ই কোনোমতে চুচৰি বাগৰি ইফালে
 সিকালে চাবলৈ প্ৰয়াস পায় আৰু সেহাই সেহাই “কপালীম্, কপালীম্”
 বুলি মাতিবলৈ চেষ্টা কৰে। কঁপি কঁপি জুনাফা উঠে। জুনাফাৰ মুখৰ
 আকৃতি দেখিলে ভয় লগা। বুঢ়াৰ চকুৱেদি জুইৰ আঙনি বৰবিছে—সৰসৰাই
 চকুৰ পানী বৈছে।

জুনাফা। (বলিয়াব দৰে) ককমী—ককমী ডেকা বুঢ়া—আটাইবোৰ
 জহি গলি নেকি? উস্ মোৰ কি হ'ল—কি হ'ল?
 (হাঙহাঙকৈ কান্দি) কপালীম্—কপালীম্! নাই নাই—

ধৰম নাই—বিচাৰ নাই—বজা নাই—ঈশ্বৰ নাই—অবাজক
—(হাঙহাঙক কান্দি) কপালীম্—কলৈ গলি? কোনে
নিলে তোক? কপালীম্! কপালীম্—

জুনাফা অনিয়াবলিয়া হৈ “কপালীম্, কপালীম্” বুলি চিঞৰি ওলাই
যায়—নায়াব’ই উঠিবলৈ চেষ্টা কৰি পৰি যায়। বাহিৰৰ পৰা জুনাফাৰ
“কপালীম্” বোলা চিঞৰ কাণত পৰেহি। জুনাফাৰ চিঞৰৰ লগে লগে
নায়াব’ই দুশুলে অস্থিৰ আৰু অধৈৰ্য্য হৈ ছাটিকুটি কৰিবলৈ ধৰে।

জুনাফা। (বাহিৰত) কপালীম্! কপালীম্—কোন ফালে?
কোন ফালে? কলৈ গলি অ’ কপালীম্? অ’ মোৰ
কপালীম্!

কপালীম্!

কপালীম্!

কপালীম্!

কপালীম্!

ঐক্যভাৱ

তৃতীয় অঙ্ক

ককমী বজাৰ বাজধানী

সময়—পূৰ্ণিমাৰ নিশা

বজাৰ কাৰেঙৰ মুকলি ফুলনিত বজাৰ পূৰ্ণিমা উৎসৱ। পূৰ্ণিমা নিশা। ফুলনিখন আহলবহল। তাত নানা বিধৰ ফুল ফুলি আছে। ফুলনিৰ মাজে মাজে চীন দেশীয় ফাহুছবোৰৰ ভিতৰত চাকি জলাই ওলোমাই ধৈছে। মাজে মাজে বহা আসন পতা আছে। ফুলনিৰ ঞ্ৰুৱত বজাৰ কাৰেং। দুমহলীয়া কাৰেং—চীন দেশীয় স্থাপত্য আৰু বৌদ্ধ স্থাপত্যৰে সানমিহলিকৈ সজা। কাৰেংটো কাঠেৰে সজা। কাৰেঙৰ সৰু সৰু খিড়িকী আৰু ছাৰাবোৰেদি পোহৰ বিৰিঙি বিৰিঙি ওলাইছে। এখন কেবাখলপীয়া নানা বৰণেৰে চিত্ৰ-বিচিত্ৰ কৰা খাটোলাত ককমী বজাই সাজসজ্জাপূৰ্ণ পয়োভৰেৰে বহি ফটিকা ধাব লাগিছে বজাজন ডেকা, আমোদপ্ৰিয় আৰু সুবাসেৱী। বজাৰ ওচৰত ধলপে ধলপে বজাৰ বিবয়া লগৰীয়াবিলাক আয়মেৰে আৰু আয়াসেৰে বহি আছে। চাৰিওফালে জুমে জুমে ডেকা-গাভৰু বহি হাঁহি-খিকিনালি কৰি আছে আৰু ফটিকা ধোঁগাব লাগিছে। চামে চামে ডেকা-ডেকেৰীবিলাক উঠি নাচিছে—বজোৱাই বজাইছে, গোৱাই গাইছে, মতলীয়া হৈ অন্যাইবনাই কুৰিছে। এজুম ডেকেৰীয়ে নাচি নাচি বজাৰ ওচৰ পাইছেহি। এনে সময়তে এজনী লিগিৰীয়ে সোণৰ বাণবাটিৰে ফটিকা পিবলৈ দিয়ে। বজাই সেই ফটিকা বাটি পি তাৰ এৰাখিনি ডেকেৰীবোৰৰ গাঁটে ছটিয়াই দিয়ে আৰু ধলখলাই হাঁহিবলৈ ধৰে।

ককমী বজা। (বাগীত বিতৰাৰ হৈ) ফটিকা—তাৰ বাগী—জোনৰ পোহৰবোৰ যেনেকৈ নৈ গছ-গছনিত পৰি ৰূপহ কৰে, সেইদৰে ফটিকাৰ বাগী লগা চকুৰ চাৰনিয়ে এই সুন্দৰী-

বিলাকৰ ৰূপত জেউতি ঢালি দিয়ে। ফটিকাই ফুৰ্ত্তিৰ বস।
লিগিৰী! আৰু এবাটি—ডাঙৰ বাটি—ডাঙৰ বাটি—

লিগিৰীয়ে ফটিকা যাচে আৰু বজাই পিবলৈ ধৰে। নাচনীয়াবিলাক
আনন্দত কিৰীলি পাৰি নানা বাংকৰা-বিংকৰা কথা চিঞৰে। গীতৰ বোলত
আৰু মতলীয়াবোৰৰ কোঢ়ালৰ প্ৰতাপত কাৰো মাত কেৰে হুণুনা হয়।
সিহঁতেনো কোঢ়ালত কি গীত গাইছে—তাক বুজিবৰ সাধ্য নাই। জুনাফা
আৰু মায়াব' দুয়ো ডিঙিত ধৰাধৰিকৈ হেলাই-হেকাই আহি তাত ওলায়।
সেইখিনি পায়েই জুনাফাই হাওহাওকৈ কান্দি তাতে ধাচুকৈ লুটি খাই পৰে।
গীত নিমাত হয় আৰু মতলীয়াবোৰৰ কোঢ়াল মাৰ যায়।

বজা। (অতিপাত বিৰক্তিতে) এইটো আকৌ কি? হেব'! এই
গীত-মাতৰ মাজত হাউৰিয়াই মৰিছহি কি?

জুনাফা। প্ৰভু! প্ৰভু! মোৰ সৰ্বনাশ হ'ল। বাখক মোক!
মোক—বাখক !!

বজা। (আগতকৈয়ো বিৰক্তিতে) বাখিব লাগে—এতিয়া এই সময়তহে
তোক বাখিবলগীয়া হ'ল? ইহঁত ইয়ালৈ আহিবলৈ পালে
কেনেকৈ? চম্ভৰীবোৰেও ফটিকা খাইছে নেকি সবহকৈ?

জুনাফা। আপুনি আমাৰ বজা—আমাৰ সকলো ভাৰসা।
আপোনাৰ ওচৰলৈ আহিছোঁ, বাখক।

বজা। হেব'! বজা হলোঁ বুলিয়েইনো ফটিকাটোপাও শাতিৰে
খাব নিদিয় নে? বজা হলোঁ বুলিয়েইনো বং-তামাচাও
নকৰিম নে? মই বজা নহৈ যেনিবা প্ৰজাৰ কিনা গোলামহে।
বাৰু—তোৰনো কি বাখিব লাগে? তোৰ হ'ল কি? ফটিকাৰ
কলহৰ তলি ফুটিল নেকি?

জুনাফা। প্ৰভু! মোৰ একেজনী ছোৱালী—ভাইক মোৰ হাতৰ
পৰা কাঢ়ি লৈ গ'ল।

বজা। (হুৰ্ভি সলাই) ছোৱালী? ছোৱালী নিলে? কোনে?

জুনাফা। ক'ব নোৱাৰোঁ—চিনি নেপাওঁ।

ৰজা। হেৰ'! তয়ে চিনি নেপালি, মইনো পাওঁ কেনেকৈ? মোৰ চকুকেইটা সোলোকাই জানো তোৰ চাংঘৰত আঁৰি থৈছিলোঁ—সিহঁতক দেখি চিন্ বাখি ধবলৈ?

(আটাইবোৰে হাঁহিবলৈ ধৰে।)

জুনাফা। চিনি নেপাওঁ যদিও শুনিবলৈ পাইছোঁ তেওঁ হেনো প্রাস্তুদেশ অধিপতি মণিমুগ্ধ কোঁৱৰ।

ৰজা। আচৰিত—।

(সকলো আচৰিত হয়।)

ৰজা। বুঢ়া! তই কিবা সপোন দেখি ধৰফৰাই উঠি আহিছ নেকি? প্রাস্তুদেশ-অধিপতি মণিমুগ্ধ? সিদিনাহে তেওঁ মোৰ ইয়াত আলহী খাই মোৰ ভনী ইতিভেনক বিয়া কৰাবলৈ ধিৰ কৰি গৈছে আৰু তই কৈছহি তেওঁ তোৰ ছোৱালী নিলে। বুঢ়া! ফটিকা খালি নেকি সবহকৈ?

(আটাইবোৰে বৰকৈ হাঁহে।)

জুনাফা। সঁচাই মণিমুগ্ধ। তেওঁ চিকাৰলৈ আহি মোৰ কপালীমক দেখি—মোক নিজ ইচ্ছাবে তাইক দিবলৈ কলত মই অসম্মতি প্ৰকাশ কৰাত মোৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰি তাইক বলেৰে—

ৰজা। মিছা কথা, মিছা কথা! আৰু সঁচা হলেও তাৰ কোনো প্ৰতিকাৰ নাই—হব নোৱাৰে। তোৰ এজনী সামান্ত ছোৱালীৰ কাৰণে এতিয়া মই মহাপ্ৰতাপী মণিমুগ্ধক জোকাই লৈ ৰাজ্যলৈ বিপদ চপাবলৈ ক'ব নে?

জুনাফা। প্ৰভু! তোমাৰ পৰাও আজি এনে কথা শুনিব লাগিব নে? তোমাৰ ৰাজ্যৰ ছখীয়া প্ৰজাৰ ঘৰৰ পৰা ডকাইডৰ

দবে আন মানুহে বুকুৰ ছোৱালী কাঢ়ি নিবহি—তুমি আমাৰ
বজা হৈ—বন্ধক হৈ—আমাক ৰাখিব নোৱাৰা ?

বজা। বুঢ়া। সাৱধানে কথা কৰি। এতিয়াও মোৰ ভাবিব পৰা—
বিবেচনা কৰিব পৰা শক্তি আছে। এতিয়াই ইয়াৰ পৰা
আঁতৰ হ।

জুনাফা। তেন্তে মই বিমুখ হৈ উভতি যাব লাগিব ? তেন্তে মই
মোৰ বজাৰ পৰা একো বিচাৰ নাপাওঁ ?

বজা। নাপাৱ। একো নাপাৱ। এই চম্ভবী ! এই বুঢ়াক ইয়াৰ
পৰা দূৰ কৰি থৈ আহগৈ।

জুনাফা। তেনেহলে আক কাৰ ওচৰলৈ যাম ? ককমী ৰাজ্যত
আজি বিচাৰ নাই !!

(ভিতৰৰ পৰা হঠাৎ ইতিভেনৰ প্ৰৱেশ।)

ইতিভেন। বুঢ়া ! ককমী ৰাজ্যত এতিয়াও বিচাৰ আছে। ব'বা।

(ইতিভেনক দেখি সকলো বৰ আচৰিত হয়। ককমী বজাই বিন্ময়েৰে
ইতিভেনৰ মুখলৈ কিছু পৰ চাই থাকে—ককমী বজাৰ ৰাগী কৰবালৈ যায়।)

বজা। ইতিভেন ! ইনো তোৰ কেনে আচৰণ ?

ইতিভেন। [অকিচলিত মাতাবে] একো আচৰিত হবলগীয়া নহয়।

বজা। একো নহয় ? ইতিভেন !

(ইতিভেন একো নামাতি বৈ থাকে।)

বজা। ইতিভেন ! তই ওলাই অহাৰ কি আবশ্যক ?

ইতিভেন। হৈছে দেখিহে ওলাই আহিছোঁ।

বজা। তোৰ একো আবশ্যক হোৱা নাই। ভিতৰৰ মানুহ
ভিতৰলৈ যা।

ইতিভেন। তুমি বুঢ়াৰ বিষয়ে বিচাৰ নকৰামানে মই ভিতৰলৈ
নেযাওঁ।

বজা। বিচাৰ কৰোঁ নকৰোঁ—সেইটো মোৰ কথা। মই বজা।

তই আকৌ এইবোৰত হাত দিবলৈ আহিছ কিয় ? তোৰ
কাম—অস্ত্ৰপুৰ কাম চোৱা।

ইতিভেন। সেইবোৰ মোৰ কাম বুলি মই জানো। কিন্তু তোমাৰ
কৰ্তব্য যেতিয়া তুমি পাহৰিবা, তাক মই সোৱৰাই দিবলৈ
আহিবই লাগিব।

বজা। বাক তেন্তে ভাল কথা। এতিয়া মোৰ মনত পৰিল। তই
ভিতৰলৈ যা।

ইতিভেন। তুমি আগতে বুঢ়াৰ বিষয়ে মীমাংসা কৰা, তেহে
মই যাম।

বজা। (খঙেৰে) ইতিভেন ! কথা শুন—মই বিচাৰ কৰি খতম
কৰি থৈছোঁ। মণিমুখৰ বিৰুদ্ধে আমাৰ একো কৰিবলৈ
নাই। বুঢ়া গৈ ঘৰৰ জুইশালত জুই ফুৰাই ফটিকা খাই
থাককগৈ।

ইতিভেন। অ', এয়ে তোমাৰ বিচাৰৰ বায় হ'ল ? ই বজাৰ
বিচাৰ হোৱা নাই। ককমী জাতিৰ বজাৰ আচৰণ হোৱা
নাই। মদপী, তিবোতাসেৱী কাপুকষৰহে উপযুক্ত আচৰণ
হৈছে।

বজা। (খঙত গৰ্জি উঠি) ইতিভেন ! ইতিভেন ! তই মোৰ ভনী
হৈ মোক এনে কথা কৰ ? মোৰ আদেশ, এতিয়াই ভিতৰ
সোমা। চম্ভৱী ! এই বুঢ়াক এতিয়াই ইয়াৰ পৰা গুৰিয়াই
গুৰিয়াই খেদি দে।

ইতিভেন। সাৱধান চম্ভৱী ! বুঢ়াৰ গাত কোনেও আঙুলি
নলগাবি। তুমিও বজাৰ কাৰণে অহুপযুক্ত।

বজা। মই বজাৰ কাৰণে অহুপযুক্ত ? তেন্তে উপযুক্ত কোন ?
তই ? ইতিভেন ! তই বিজ্ঞোহ কৰিছ।

ইতিভেন। অৱশ্যে বিজ্ঞোহ।

বজা। (অলপ কুমলি) ইতিভেন ভনীটা! তোৰ ভুল হৈছে। ভাবি চাচোন, মণিমুগ্ধক আমি কি কৰিব পাৰোঁ—আক বিশেষৰূপে যেতিয়া মণিমুগ্ধ আমাৰ মিত্ৰ। তাৰ উপৰি তোক বিয়া কৰাবলৈ বিচাৰিছে—

ইতিভেন। তেনে স্বামী মই নবৰোঁ। মোক বিয়া কৰাবলৈ ওলাই মোৰ জাতিৰ এজনী সামান্য দৰিদ্ৰ ছোৱালীৰ সোণ যেন গাৰ বৰণ দেখিয়েই যি এনে নীচ আচৰণ কৰিবলৈকো সন্মোচ নকৰিলে, তেনে পুৰুষক মই ঘিণ কৰোঁ। ইঁহি উঠা কথা নকবা।

বজা। বাক পিছে আমিনো কি কৰিব পাৰোঁ? এনে প্ৰতাপী বজাক আমি এই নিশ্চকতীয়া প্ৰাণী কেইটাই কি কৰিব পাৰোঁ?

ইতিভেন। একো কৰিব নোৱাৰিলেও মণিমুগ্ধৰ শিলৰ দুৰ্গৰ লোহাৰ ছৰাৰত মূৰ খুন্দিয়াই মৰিবগৈতো পাৰিম?

বজা। ‘স্বামী বুদ্ধি প্ৰলয়ঙ্কৰী’—শাস্ত্ৰৰ বচন। ইতিভেন! তইঁতৰ বুদ্ধিয়ে ৰাক্ষসীঘৰৰ মাৰলী কেইডালকে ঢুকি নেপায়গৈ। এতিয়া তেনে কটীয়া বুদ্ধিৰে বজাৰ বৰচৰাৰ মুখচ চুবলৈ আহিছ?

ইতিভেন। ককাই!

বজা। (খঙত মুখ বিকটাই) ককাই? কিহৰ ককাই একাই? সোমা ভিতৰ (আঙুলিৰে নিৰ্দেশ দিয়ে)।

ইতিভেন। নোসোমাওঁ। (গোঙোৰা হৈ থাকে)

বজা। নোসোমাৰ?

ইতিভেন। নোসোমাওঁ।

লাহে লাহে তালৈ ভালেমান প্ৰজাৰ সমাগম হবলৈ ধৰে। ককমী বজা অলপ পৰ টলকা মাৰি তাৰ পিছত কেইবাটি মান কটিকা ধাই আগতকৈ একোৰ চৰে—

বজা। (চিঞরি) নোসোমাৰ ?

(অলপ আগবাঢ়ি) সো—মা—ভিতৰ,

(খঙত কঁপি কঁপি ইতিভেনৰ ওচৰলৈ যাব খোজে।)

ইতিভেন। (ককমী বজাৰ খং আৰু গেঙেৰিলৈ ভয় নকৰি সমূহ বাইজলৈ উদ্দেশ্য কৰি) বাইজসকল আৰু বিষয়াসকল ! কাপুকৰ বিলাসী বজাৰ ছাঁত থাকি তোমালোকৰো বুদ্ধি ভ্ৰষ্ট হ'ল নেকি ? নিজৰ বাহুবল পাহৰি গলা নেকি ? তোমাৰ ঘৰতে—তোমাৰ চোতালতে আহি তোমাৰ বুকুত গোৰ মাৰি শত্ৰু গুচি গল। তুমি গৰ্জি মুঠি সেই শত্ৰুৰ চৰণৰ ধূলি নিৰ্মালি বুলি ললা। ককমী ডেকা ! ককমী পুৰুষ ! তুমি ইমান তললৈ গলা ?

(প্ৰজাবোৰৰ মাজত কথা-বতৰা হবলৈ ধৰে।)

জুনাফা। ঠিক কৈছা, ঠিক কৈছা আই ! পাহৰিলে, পাহৰিলে, সকলো পাহৰিলে।

এজন ডেকা। (উজ্জ্বলিত হই) নাই—নাই পাহৰা, নাই পাহৰা।

ইতিভেন। সোঁৱা তোমাৰ দেশৰ ওখ পৰ্ব্বতৰ শিখৰ এতিয়াও উচ্চ-শিৰ হৈ আছে। মাথোন তুমিহে মূৰ দৌৱালা।

(এনেতে কেইবাটা ডেকাই মাতে।)

ডেকাবোৰ। নাই দৌওৱা।

ইতিভেন। সোঁৱা তোমাৰ পৰ্ব্বতৰ মাজে মাজে আগৰ শক্তিবৈই শিল দ'ল ভাঙি মহানদবোৰে পূৰ্ব্ব গোঁৱৰ আৰু মহিমা ঘোৰি আজিও বৈ গৈ আছে। মাথোন তুমিহে আপোন পাহৰি নিশ্চল নিবীৰ্য্য হৈ টোপনি গলা। সোঁৱা—সোঁৱা—তোমা-লোকৰ বীৰ পূৰ্ব্বপুৰুষসকলৰ মহান মৈদামবোৰে—বুকুত ককমী মহাবীৰসকলক লৈ—এতিয়াও মহাগোঁৱৰেৰে মূৰ দাঙি ককমী জাতিৰ গোঁৱৰ ঘোৰি লাগিছে। কিন্তু তোমালোক ককমী ডেকাৰ,—সজাগ জীৱন্ত, প্ৰাণবন্ত বাহু ধকাতো,

ককমীৰ তেজ সিৰত লৈও—ককমী জাতিয়ে বাস কৰি যোৱা,
 এই পুণ্য পৱিত্ৰভূমিত থিয় হৈ এতিয়াও—এতিয়াও হাত
 সাৱটি বহি আছে !! এই তোমাৰ স্তম্ভৰ দেশৰ—এই স্তম্ভৰ
 ফলে-ফুলে জকমকীয়া—এই ঠায়ে বিলে ভৰপূৰ এই ৰূপহ
 ককমীৰ দেশখন আজি শত্ৰুৰ পদদলিত হ'ল। আজি ককমী
 ৰূপহীৰ ৰূপ ফুল-মোহৰা শত্ৰুৱে মোহাৰি গ'ল। তোমাৰ
 যুগযুগান্তৰৰ ককমী পুৰুষসকলে, বুকুৰ তেজেৰে শলিতা
 তিয়াই জ্বলাই যোৱা ককমী গোঁৱৰৰ বস্তু শত্ৰুৱে ভৰিৰ
 ধূলাৰে ছাটি মাৰি মুমাই গ'ল। তোমাৰ তেজ থাকোঁতেও
 —প্ৰাণ থাকোঁতেও বৈ চাই আছে। ইমান দুৰ্বল হৈ, ইমান
 জুৰুলা হৈ, ইমান নিশকতীয়া হৈ, ইমান অমানুহ হৈ জীয়াই
 নেথাকিবা। এই ৰাজ্যত তোমালোকৰ থাকিবৰ একো
 অধিকাৰ নাই। ককমী বুলি চিনাকি নিদিবা। ডেকা বুলি
 নকবা। এই পৱিত্ৰ ভূমিত আৰু তোমালোকৰ জন্ম নুবুলিবা।
 ককমী বীৰসকলে কোৱা ভাষা—ককমী ভাষা—ককমী বীৰ-
 পুত্ৰই মাতৃক মতা ভাষা—ককমী বীৰ-সন্তানে জন্মভূমিক
 অৰ্চনা কৰা ভাষা—ককমী সতীয়ে স্বামীক ভক্তি জনোৱা
 ভাষা—ককমী যুঁজাৰুৱে মৰণ জয় কৰিবলৈ শত্ৰু সৈন্যক
 আহ্বান কৰা ভাষাৰ পৱিত্ৰ শব্দ তোমালোকৰ মুখেৰে
 উচ্চাৰণ নকৰিবা। তোমালোক ককমী নোহোৱা—ককমীৰ
 সন্তান নোহোৱা।

সকলোৱে। আমি ককমী, আমি ককমী। আমি প্ৰতিশোধ লম।
 আমি প্ৰাণ দিম।

ইতিভেন। উপযুক্ত কথা কৈছা ৰাইজসকল। ককমীৰ মুখৰ
 উপযুক্ত কথা। বুজিলোঁ—ককমী জাতি আজিও জীয়াই
 আছে। যুগ-যুগান্তৰ ধৰি মোৰ মাতৃসকলে সেৱাত নিমগণ
 হৈ আছে। কিন্তু যুগে যুগে যেতিয়াই পুৰুষে কৰ্ত্তব্য পাহৰি

দুৰ্বলতাক আজ্ঞায় কবি কর্তব্যবিমূখ হৈছে—তেতিয়া
তিবোতাই কর্তব্য সৌরবাই দিবলৈ ওলাই আহিছে। আজি
ময়ো তাকে কবিবলৈ ওলাই আহিছে। পুৰুষ নেতাক
আমাৰ বন্ধাৰ ভাৰ দি নিশ্চিন্ত হৈ বহি আছিলোঁ। সেই
পুৰুষ যেতিয়া আমাৰ সন্ধান বাখিবলৈ অপাৰগ—অবশ্যে
ওলাই আহিম। কোৱাঁ ককমী বীৰসকল! মোৰ ই উপযুক্ত
হৈছে নে নাই?

সকলোৱে। (একবাক্যে) উপযুক্ত হৈছে। উপযুক্ত হৈছে! অতি
উপযুক্ত হৈছে!

ইতিভেন। তেন্তে ককমী বীৰসকল! ওলোৱা—ককমী জাতিৰ
অপমানৰ প্ৰতিশোধ লবলৈ, ককমী জাতিৰ মান বাখিবলৈ,
ককমী ৰূপহীৰ সতীৰ বাখিবলৈ। তোমালোকৰ ৰজা যদি
অসমৰ্থ—তেন্তে মই তোমালোকক বাট দেখুৱাই নিম।
ককমী ৰাইজসকল! তোমালোক এই অভিযানৰ বাবে
সাজু নে?

সকলো। সাজু! সাজু।

কিছুমান। আমি প্ৰতিশোধ লম।

ৰজা। দেখিছোঁ—দেখিছোঁ—সকলো বিজোহী। নিমিষতে—চকুৰ
পচাৰতে—তিবোতাৰ ৰাজ্য-বিস্তাৰ! সকলো দেখিছোঁ
উলটিল। বুদ্ধিৰ ঠাইত মূৰ্খতাৰ প্ৰকোপ—বিবেচনাৰ ঠাইত
অবিবেচনাই বৰপাগ মাৰি বহিল। গিয়ানক টঙনিয়াই
অগিয়ানে খুঁটি পুতিলেহি। নহয়—নহয়, এনে কাম হব
নোৱাৰে। ইতিভেন। ইতিভেন! মূৰ্খালি—মূৰ্খালি—
যা—যা—ভিতৰ সোমা।

ইতিভেন। ককাই। তুমি ৰজাৰ উপযুক্ত নোহোৱা। তুমি পিতৃ-
পিতামহৰ এই সিংহাসন কলঙ্কিত কৰিছা। ৰোৱা—তুমি
সিংহাসনৰ পৰা নামি ৰোৱা।

ৰজা। সিংহাসনৰ পৰা নামি যাম ? কিয় ?

ইতিভেন। অৱশ্যে—ৰুক্মী জাতিৰ কলঙ্ক কাক লাগে ? মোৰ
এই কাপুৰৰ ৰুক্মী জাতিৰ কলঙ্ক ককাইক নে তোমালোকৰ
মান-গৌৰৱৰ কাৰণে প্ৰাণ দিবলৈ ওলোৱা এই ইতিভেনক ?
সকলোৱে। ৰুক্মী ৰাজকুঁৱৰীৰ জয় !

ৰজা। তিৰোতাৰ কথাত যেতিয়া ৰাজ্য চলা হ'ল—বাইজ মতলীয়া
হ'ল—কোনো জ্ঞানী পুৰুষসিংহই তাত থকা উচিত নহয়।
আহাঁ—কোন কোন ৰুক্মী বীৰ আছা—মোৰ লগত। এই
তিৰোতাসেকুৱা মতাৰ ৰাজ্য ত্যাগ কৰোঁ, আহাঁ।

ৰুক্মী ৰজাই নিজেই ফটিকাৰ সোণৰ গাগৰি এটা দাঙি লৈ আসনৰ পৰা
নামি যায়গৈ আৰু কেইটামান লেবেলা চেপেটা মানুহো তাৰ পৰা এটা
এটা কলহ লৈ ৰজাৰ পাছ ধৰি যায়।

ইতিভেন। ৰুক্মী ডেকাসকল আৰু বিষয়াসমূহ ! আপোনালোকৰ
সাহ দেখি সঁচাকৈয়ে মোৰ বুকুলৈ আশা আহিছে। যদিও
আমাৰ ৰাজ্যখন সৰু, তথাপিও এটা এটা ৰুক্মী দহোটা
প্ৰাস্তবাসীৰ সমানে যুঁজ দিব পৰা হব লাগিব। আজি
আমাৰ ঘোৰ সঙ্কটৰ দিন। আমাৰ মহাছুৰ্দ্দিন। আমাক
আগৰ প্ৰতাপ শৌৰ্য্যবীৰ্য্য জঁয় পৰিছে। আমি আত্মৰক্ষা
কৰিবলৈকো অপাৰগ হৈছোঁ। আমি আমাৰ ৰাজ্য আৰু
প্ৰজাক শত্ৰুৰ আক্ৰমণৰ পৰা ৰাখিব নোৱাৰা হৈছোঁ।
আমাৰ দুৰ্দ্দৈৱ্য ডেকা নিশকতীয়া হৈছে। আমাৰ গৌৰৱ
হান পৰি আমাৰ জাতি মৰণোন্মুখ হৈছে। সেয়েহে
শত্ৰুৰ ইমান দম্ভ—ইমান অতপালি ! আমাক ইমান
অৱজ্ঞাৰ চকুৰে চাব পাৰিছে। মানুহ বুলিও নগণ্য হৈছে।
বুকুৰ পৰা ছোৱালী কাটি নিছে। দুৰ্বল বুঢ়া মানুহৰ
ওপৰতো অত্যাচাৰ কৰিবলৈ সাহ কৰিছে। সাজু হোৱা,

সাজু হোৱা। সকলোৱে এবাৰ সতীকৰ, বীৰকৰ, শৌৰ্য্যক
কাহিনী মনত পেলোৱা। ডেকা-গাভৰু, ধনী-ছাীয়া, সকলো
ওলোৱা। এই জাতিৰ সৰ্ব্বদলী মনোবলেৰে আৰু সাহৰ
প্ৰচণ্ড আঘাতেৰে মৰণ-বিজয়ী অভিযানেৰে মণিমুগ্ধৰ শিলৰ
হুৰ্গ ভাঙি চুবমাৰ কৰা। এবাৰ অলি উঠা! এবাৰ
অলি উঠা!

সকলোৱে। জয় ককমীৰ জয়! জয় ককমী ৰাজকুঁৱৰীৰ জয়!

ঐক্যতান

চতুৰ্থ অঙ্ক

মণিমুখৰ কাৰেং

সময়—দুপৰ নিশা

মণিমুখৰ কাৰেঙৰ এটা সুবৰ্ণময় ব্ৰহ্মদেশীয় কাককাৰ্য্য খটোৱা কোঠা। কোঠা গোটেইটো সোণৰ পাতেৰে ছটা। সোণৰ ওপৰত ৰঙা-নীলা-কজলা নানান পাখৰ আৰু মণি-মুকুতাৰে বাখৰ-পতোৱা। কোঠাটোৰ সোঁ মাজতে এখন ডাঙৰ খিড়িকী। খিড়িকীয়েদি দূৰত ছাঁৰ দৰে প্ৰেগোদাৰ আকৃতি দেখা গৈছে। আকাশত জোন আৰু তৰা। খিড়িকীয়েদি এছাটি জোনৰ পোহৰ সোমাই আহিছে। খিড়িকীৰ তলত এখন চাপৰ শয্যা পৰা আছে। তলত কপালীম্ বহি বাহিৰৰ আকাশলৈ চাই বেজাৰমুৱা। কোঠাটোৰ বাঁওফালে এখন সৰু ছৰাৰ জাপ খাই আছে। ওচৰতে মাটিত বহি এজনী লিগিৰী। তাই হাতত এখন অঙ্কুত আকাৰৰ বীণা লৈ বহি টুং টুং কৈ বজাই আছিল আৰু গীত গাইছিল।

—: গীত :—

অ' সখী আজি	যৌৱন-বন জুৰি
বন-বসন্ত মুঞ্জৰি	
পাতে বৰণৰে মেলা,	
হাঁহা সখী মোৰ	হাঁহা সখী মোৰ
হাঁহিৰে ফাকু খেলা।	
তোৰ ৰূপৰ ফুলনিতে	
শেৱালি নেৱালি কতনো ফুল—	
দশোদিশ আমোলাই	কৰিছে আকুল

ফুলৰ বাটিৰে মোৰে নিজৰ। বাকি দিয়া
বিয়াকুল ৰূপ-মৌ পিয়া।

আজি অভিনব তৰালি পোহৰৰ
চঞ্চল গীতি শুনা—

তাৰ লহৰতে কঁপি কঁপি মোৰ যৌৱনৰ
জোনাকী কাৰেঙত বাজে বীণা

তাতে বাসনা-উৰ্বশী
বিবসনা—

নৃত্যতে আকুল
অ' সখী! যায় যে বেলা—

হাঁহা সখী মোৰ হাঁহা সখী মোৰ
হাঁহিৰে ফাকু খেলা।

বীণ বজাই গীত গাই থাকোঁতে মাজে মাজে কপালীমৰ তাইৰ কালে পৰি
থকা হাতখন চোৱে, কিন্তু কপালীমে আজোৰ মাৰি লৈ যায়। তাতে
লিগিৰীজনীয়ে আন ফালে মুখ ঘূৰাই চুইালিৰে হাঁহে। তাই আকৌ শীতল
একাকি আঙৰাৰ খোঁৰোঁতেই কপালীম্ ঘূৰি লিগিৰীজনীক সোৱে।

কপালীম্। মোক তোমালোকে কৈলৈ ইয়াত থৈছা ?

লিগিৰী। মনিমুখই কৈছে দেখি—তোমাক ইয়াত থৈ আদৰ-বতন
কৰি গীত শুনাই মন ভাল কৰিবলৈ কৈছে।

কপালীম্। মোৰ যে মন ভাল নহয়। মোৰ যে বৰ বেজাৰ।

লিগিৰী। বেজাৰ। (হাঁহি) তোমাৰ বেজাৰ নাইকিয়া হব। ইয়াত
তুমি কিমান সুখত—কিমান আনন্দত থাকিবলৈ পাবা। এই
সুন্দৰ সোণ-খটোৱা কাৰেঙৰ খোঁটালীত তুমি থাকিবা।
কৰচন চৰাইৰ কোমলতকৈও কুমলীয়া পাখি ভৰোৱা পাকৰ
তলিছা পৰা—সোণৰ খুৰা-খুউৱা পালেঙত শুবলৈ পাবা।
পাকৰ দেশৰ ফুলৰ পাহিতকৈও নিমজ হলিছাত সুবিৰহ

পাবা—জোন-বেলি বৰগীয়া, এন্ধাৰত জিলিকা মেজাংকৰী, কিংখাপ চাতোনৰ মাজত সদায় শুৱনী হৈ থাকিবা। হাঁতে শুকুৱা মচলিনৰ ওৰণি, আৰু মনোময় অলঙ্কাৰ পাবা। সোণ, ৰূপ, হীৰা, পোৱাল, নানা মৰকত পদ্মৰাগ মণিৰ গহনা শৰায়ে শৰায়ে পিন্ধিবলৈ পাবা। দিনে-ৰাতিয়ে কত লিগিৰীয়ে তোমাৰ আলপৈচান ধৰিব। তাৰ উপৰি সুন্দৰ লনি ডেকা কোঁৱৰ মণিমুগ্ধৰ চেনেহ, ধাউতি আৰু মৰমে তোমাক আতোলতোলাই ৰাখি থব—তেতিয়া আৰু তোমাৰ বেজাৰ নেথাকিব। হাঁহিহে থাকিব মুখত, বুকত—তুমি কিমান সুখত থাকিবলৈ পাবা। সঁচাকৈয়ে মই মিছা কোৱা নাই। তুমি এতিয়া হাঁহি-মাতি ভালকৈ থকা। এতিয়া মণিমুগ্ধ ইয়ালৈ আহিব নহয়। তুমি এনেকৈ থকা দেখিলে মণিমুগ্ধই কি বুলি ভাবিব ?

কপালীম্। মণিমুগ্ধ কৈলৈ আহিব ? ইয়ালৈ এতিয়া কৈলৈ আহিব ?

লিগিৰী। চোৱাচোন বাক আঁকবীজনীলৈ, বোলে আকৌ কৈলৈ আহিব ? আহিলে গম পাবা নহয়—(কাণে কাণে কিবা কয়)

কপালীম্। (কান্দি উত্থাৰল হৈ) নহয়, নহয়—নোৱাৰে—নোৱাৰে।

(লিগিৰীৰ গাত ধৰি) মই কি কৰিম—কি কৰিম ? মই মৰি যাম, মই—মৰি—যাম। মায়াব' ! মায়াব' ! মই মৰি যাম। মই মৰি যাম। (নিজৰ বুকুত মুখ স্তমাই কান্দিবলৈ ধৰে।)

সোঁ কালৰ ছুৱাৰ মুকলি হয়। মণিমুগ্ধ হাতত এটা সোণৰ গিলাছ লৈ সোমাই আহি থকি বৈ—আধা চকু মেলি খিড়িকীৰ ছুৱামুখৰ কপালীমলৈ চাই থাকে। লিগিৰীজনীয়ে ধিয় দিয়ে আৰু অলপ পৰ বৈ মণিমুগ্ধ তেনেকৈ ধিয় হৈ থকা দেখি লাহেকৈ ছুৱাবেদি ওলাই যায়গৈ।

মণিমুগ্ধ। (এথোজ আগবাঢ়ি আহি) কপালীম্ ! এনে জোনাক সুৰদি নিশালৈ আবতৰীয়া বেজাৰৰ ডাৱৰ কিয় মাতিছা ?

কপালীমে একো নেমাতে। মণিমুগ্ধ লাহেকৈ গৈ কপালীম্ বহা শব্দাত
বহি কপালীমৰ গাত হাত দিব ধোজোঁতেই কপালীমে তাৰ পৰা একেছাতেই
উঠি গৈ কোঠাৰ এচুকত থিয় হৈ ফেকুৰি ফেকুৰি কান্দিবলৈ ধৰে।

কপালীম্। (কান্দি) মোক—মোক মায়াব'ৰ ওচৰত থৈ আহাঁগৈ—
মোৰ বুঢ়া বোপাইৰ ওচৰত।

মণিমুগ্ধ। কপালীম্! তুমি ইমান অককণ নহবা।

কপালীম্। কোঁৱৰ! মই ইয়াত থাকিব নোৱাৰোঁ। মই ইয়াত
নেথাকোঁ—মই নেথাকোঁ।

মণিমুগ্ধ। বাক, নেলাগে থাকিব। মই তোমাক ইয়াৰ পৰা লৈ
যাম—সৌ দূৰণিলৈ। সোৱা নীলাকাশৰ পৰা নিজৰি তৰাৰ
হীৰাফুলীয়া পোহৰবোৰ আহিছে—জোনৰ জোনাকে য'ত
জোনোৱালি সপোনৰ ৰাজ্য পাতিছে—তালৈ আমি ছয়ো
ওলাই যাওঁ ব'লা। তুমি মোৰ কোলাত বহি তোমাৰ বুকুৰ
মৰমৰ কথা কবা। মই কাণ পাতি শুনিম মিলনপিয়াসী
বুকুৰ কম্পন কপালীম্!

কপালীমে এটা অব্যক্ত বেদনাৰ হেঁচা সহিব নোৱাৰি কঁকৰাস হৈ
কান্দিবলৈ ব্যৰ্থ প্ৰয়াস কৰি ভাগৰি পৰে আৰু অলপ আঁতৰি যায়।

মণিমুগ্ধ। ভয় কৰিছা? আকৌ আঁতৰিছা! তোমাক হৰণ কৰা
কঠোৰতা দেখি মোক শুঙাল বিছা বুলি ভয় খাইছা?
নেযাবা। সেই বিছাৰ পৰা আজি পখিলা উপজিল। সেই
বিছা আৰু তোমাৰ ওচৰলৈ অহা নাই—সি ধ্বংস পালে।
তাৰ পৰা সুবমা প্ৰণয়ৰ ফুটুকী-পখিলাহে আহিছে বেণু
আলমুৱা গাটি লৈ—মোঁ বিচাৰি ফুলৰ ওচৰলৈ। কপালীম্!
এই পখিলাৰ জনম মোঁ পিবলৈ—ফুলৰ বুকুত সোৱাই ফুলৰ
পাহিতে পৰি জহি যাবলৈ। ফুলো ফুলিছে পখিলালৈ।
মোঁও সঁচিছে পখিলালৈ। পখিলাক মোঁ পিন্ধাবলৈকে ফুলৰ

জনম। ফুলৰ জীৱন মোঁ উজাৰি পখিলাক দিয়েই ফুলৰ জীৱন সমাপণ। মোঁ নেপালে মৰহি বোৱা—মোঁ-হাবিয়াসী মোৰে জীৱন বোৱা পখিলাটি তুমি কোন সতে আঁতৰাব খুজিছা? কপালীম্! তুমি ফুল হৈ জনমি ফুলৰ জীৱন সামৰি থব খুজিছা। ফুলৰ জীৱনৰ নিৰ্বন্ধ উলজ্বা কৰিছা। কপালীম্! জীৱলগা ভাষালগা হাঁহিনা ফুল তুমি—আঁতৰি নেযাবা। কপালীম্! তোমাৰ ফুলকলি হেন কোমল বুকুখনি মোলৈ শিল-কঠুৱা নকৰিবা।

কপালীম্ নিমাতীৰ দৰে নিমাত হৈ বেৰত আউজি থাকিল। মুখত মাখোন উষ্মতা। কপালীম্ মাটিৰ গোসাঁনীৰ দৰে বৈ থাকিল আৰু মণিমুহুই মাটিৰ গোসাঁনীক বোধন কৰি জীৱন্ত কৰিবলৈ পূজাৰীয়ে প্ৰয়াস কৰাৰ দৰে মজ্জ মতাগি কপালীমক কথা কবলৈ ধৰিলে।

মণিমুহু। কপালীম্! নেমাতা? নেহাঁহা? তুমি মোৰ অন্তৰৰ কথাখিনি শুনিবই লাগিব। তুমি সমিধান দিবই লাগিব। কপালীম্! তুমি কপ-সাগৰৰ মণি—জীৱজ্বৰী। কপ-সাগৰৰ দিকশূন্য প্ৰসাৰত তুমি প্ৰণয়ৰ ধ্ৰুৱজ্যোতি। তোমাকে উদ্দেশি—তোমাকে ধিয়্যাই মোৰ হিয়্যাই তোমাক বিচাৰি আহিছে। তুমি মায়া-মৰীচিকাৰ দৰে কিয় আঁতৰি আঁতৰি যাব ধৰিছা? নীলা সাগৰখনলৈ মন কৰা। মহাসাগৰৰ চাৰিও ফালে পানী। ধল নাই—এটি অকলশৰীয়া নাৱৰীয়া উটি-বুৰি ভাহি গৈছে। ধল নেপালে সি আৰু সৌ সাগৰৰ পানীতে লয় পাব। তাৰ জীৱনে ধল নেপাই,—ফুলিবলৈ নেপাই, অক্লৰতে এটা অনন্ত-কালৰ বিৰাট বেদনা লৈ মুখৰ পিয়্যাহ, বুকুৰ আশা, মনৰ আবেগ, প্ৰাণৰ হেঁপাহ হৈ নাইকিয়া হৈ যাব। তুমি আজি সেই আতুৰৰ ধল হৈ সাগৰত দেখা দিছা। তুমি তাক বুকুত ঠাই নিদি মহা জলাহত জহি যাবলৈ কি সতেনো এৰি দিবা?

কপালীম্ ! তোমাৰ বুকুৰ থলত মোক ঠাই দিয়া। মোক
জীৱলৈ এটুপি মৌ দিয়া। পিবলৈ এটুপি মৰম দিয়া।
হাঁহিবলৈ, মোক ফুলিবলৈ, তোমাৰ কোলাত মৰণ লভিবলৈ,
একনি জিৱাবলৈকো ঠাই নিদিবানে ? কপালীম্ ! তোমাৰ
ওচৰলৈ মোক এখন্তক যাবলৈ দিয়া কপালীম্ ।

মণিমুগ্ধ কপালীমৰ ওচৰলৈ যাব ধোজে আৰু বৰ নিমাণিত হৈ বৈ
থাকে। কপালীমৰ মুখৰ পৰা ভয় আৰু উদ্ভিগতাৰ ভাব পাতলি নাইকিয়া
হয়। কপালীমৰ মুখ গহীন হৈ পৰে।

কপালীম্ । (চকু কেইটা খিড়িকীৰ ফালে ৰাখি) মণিমুগ্ধ কোঁৱৰ ! তুমি
মোক ইয়াত অকলে থাকিবলৈ দিয়া। মণিমুগ্ধ কোঁৱৰ !
মায়াব' মোৰ জীৱন জুৰি আছে। মণিমুগ্ধ ! মোক মায়াব'ৰ
ওচৰত থৈ আহাঁগৈ।

(মণিমুগ্ধ কুকু হৈ হতাশ প্ৰেমিকৰ দৰে এথোজ দোখোজকৈ আহি
শয্যাত বহে।)

মণিমুগ্ধ । (ভ্ৰু সঙ্কচিত কৰি) কপালীম্ ! মায়াব'ক তুমি বৰ ভাল
পোৱা ?

কপালীম্ । (একে উশাহতে) পাওঁ ।

মণিমুগ্ধ । কিমান ?

কপালীম্ । মই কব নোৱাৰোঁ। খুব ভাল পাওঁ। গছত যিমান
ফুল আছে, ভালত যিমান পাত আছে, নৈত যিমান পানী
আছে, শূন্যত যিমান বতাহ আছে, নিশাৰ আকাশত যিমান
তৰা আছে—তিমান।

মণিমুগ্ধ । (হঠাৎ উঠি) কপালীম্ ।

(কপালীমে চকুৰ পানী নেপেলোৱাকৈ মণিমুগ্ধক চাই থাকে। মণিমুগ্ধই
আত্মলব্ধকৰি বহি আকৌ এটোক নদ খায়।)

মণিমুগ্ধ। কপালীম্!

কপালীম্। তুমি মোৰ হৃথ হুবুজা কিয়? তুমি জানো মাহুহ নোহোৱা?

মণিমুগ্ধ। মাহুহ! নহয়—তোমাৰ কপে আৰু মোক মাহুহ কৰি থোৱা নাই। মই এটা অদম্য বাসনা। মই তোমাৰ কপৰ, তোমাৰ সৌন্দৰ্য্যৰ এটা কপ ধৰা পিয়াহ। মই তোমাৰ সুন্দৰ অবয়বৰ অন্তৰালত থকা সুশুভ্ৰ আতমালৈ হোৱা এটা চিৰদিনীয়া হাবিলাস। কপালীম্! তুমি মোক ঘিণ কৰিছা! কিন্তু মই তোমাক ভাল পাওঁ। অতিকৈয়ে ভাল পাওঁ। তোমাৰ কাৰণে মই বহুত তললৈ নামি গলোঁ—মাহুহৰ শাৰীৰ পৰা হিংস্ৰ পশুৰ শাৰীলৈ—তোমাক পাবলৈ।

কপালীম্। মোক নোপোৱা—মই নেথাকোঁ।

মণিমুগ্ধ। (ক্ৰকুটি কৰি) কপালীম্। তেমোৰ এই পঙ্কজকান্তিৰ সুন্দৰ দেহাত এতিয়াই মোৰ বাসনাৰ-বঙা গোলাপগুৰি সানি দিব পাৰোঁ। তোমাৰ সোণসেন্দূৰীয়া কপালত মোৰ তপত নিশাহ বোৱাব পাৰোঁ। তোমাৰ ওঠৰ পৰা বৈ অহা কপৰ ফটিকা মই এতিয়াই বাটিয়ে বাটিয়ে পি—তোমাৰ লৱণ্য-কোমল বুকুৰ পৰশত বোমাঞ্চিত হৈ কামনাৰ সকলো পিয়াহ গুচাব পাৰোঁ—হেলাৰঙে—অনায়াসে—

কপালীম্। তোমাৰ কথা মই বুজিব নোৱাৰোঁ। তোমালৈ মোৰ ভয় লাগিছে। মোক ঘৰলৈ—

মণিমুগ্ধ। মোৰ কথা বুজিব নোৱাৰা? (হাঁহি) মোৰ কথাৰ মানে হৈছে—(অলপ কৰ্কশতাৰে) তুমি মোৰ হাতৰ মুঠিত। মই তোমাক যি ইচ্ছা তাকে কৰিব পাৰোঁ।

এনেতে দুৰ্গৰ তলত মাহুহৰ কোঢ়াল হয়। অলপ পৰা পিছত চিঞৰ-বাথৰ বাঢ়ি আহে। মণিমুগ্ধ এবাৰ খিৰিকীৰ ওচৰলৈ গৈ আকোঁ এগিলাহ

মদ বাকি থাকিলে নয়। মদ খোৱা শেষ কৰি মণিমুখ আকৌ কপালীমৰ ওচৰলৈ এখোজ দোখোজকৈ আহে।

মণিমুখ। কপালীম্! তোমাৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে মণিমুখই একো নকৰে। কপালীম্! আহাঁ। তুমি এই শয্যাৰ বহাহি আৰু মই তোমাৰ চৰণৰ তলত বহি মোৰ অন্তৰৰ কথা কওঁ। মোৰ হিয়াৰ তলিৰ সকলো উৰুৰিয়াই তোমাৰ আগত নিবেদন কৰোঁ। তেতিয়া তুমি বুজিবা—তুমি সমিধান নিদিয়াকৈ কেনেকৈ থাকিব পাৰিবা। কপালীম্! আহাঁ—আহাঁ—

মণিমুখ কপালীমৰ ফালে যায় আৰু কপালীমে বৰ সশক্তিতা হৈ আঁতুৰৰ দৰে চাৰিওফালে চাবলৈ ধৰে। মণিমুখই তেনেই ওচৰ চাপি হাতত ধৰোঁ ধৰোঁ কৰোঁতেই কপালীমে নিৰুপায় অসহায় হৈ এটা চিঞৰ মাৰি—‘মায়্যাব’—‘মায়্যাব’ বুলি মুকলি থিড়িকীখনেদি ল’ৰি গৈ আগপাহ হুগুণি জাপ মাৰি দিয়ে। মণিমুখ হতবুদ্ধি হৈ অলপ পৰ স্তব্ধ হৈ বৈ থাকে। এনেতে থিড়িকীৰ তলৰ পৰা কোঢ়াল বাঢ়ি আহে। তাৰ মাজৰ জনতাৰ পৰা “কপালীম্—কপালীম্” বুলি ওলোৱা চিঞৰ কোঢ়ালৰ মাজে মাজে স্পষ্টকৈ শুনা যায়। মণিমুখ গৈ থিড়িকী-দুৱাৰত থিয় হৈ তাৰ পিছত আচৰিত হৈ উভতি “বেণথিয়াং! বেণথিয়াং!” বুলি চিঞৰে। কিন্তু কোনেও সহাবি নিদিয়ে। এনেতে এজনী লিগিৰী লৰি সোমাই আহি ফোপাই ফোপাই কয়।

লিগিৰী। কোঁৱৰ! কোনোবা শত্ৰুৱে মনে মনে আহি আমাৰ কাৰেং আক্ৰমণ কৰিছে। পালি-পহৰীয়া—

মণিমুখ। (উত্তেজিত হৈ) কি? বেণথিয়াং! বেণথিয়াং!

মণিমুখ দুৱাৰৰ ফালে লৰ মাৰি যায় আৰু দুৱাৰ-মুখতে অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ সজ্জিত ইতিভেন আহি মণিমুখক আগভেটি ধৰে। ইতিভেনৰ পাছতে বহু সশস্ত্ৰ ককমী-সৈন্য হাতত মুক্ত তৰোৱালেৰে। মণিমুখ পাহ হহকি আহে। এনেতে তুমুল শব্দ কৰি নগৰৰ জয়চোল আৰু বৰকাঁহ বাজিবলৈ ধৰে। বাহিৰত এটা বিৰাট গোলমাল আৰম্ভ হয়। মণিমুখই নিজকে চম্ভালি নিৰ্ভীকৰ হৈ কটিকাৰ বাটিটো লৈ গৈ শয্যাৰ বহি এটোক কটিকা খায় আৰু ইতিভেনলৈ

কুকুটি কৰি চাই কুটিল হাঁহি মাৰি হাত বাউল দি ইতিভেনক শব্দালৈ মাতে ।
জয়টোল বৰকাঁহ জীণ পৰে কিন্তু বাহিৰত গোলমাল চলি থাকে ।

মণিমুগ্ধ । ইতিভেন ! তোমাক স্বাগত-সম্ভাষণ জনাইছোঁ । ইমান
নিশাৰ অতিথি তুমি ! বাটত বোধকৰোঁ তোমাৰ একো
অশুবিধা হোৱা নাই ? লিগিৰী ! যা, সোনকালে অতিথি-
সকলৰ শুজ্জ্বাৰ দিহা কৰগৈ । আহাঁ ইতিভেন ! আসন
লোৱাহি । তোমাৰ মোৰ প্ৰতি আগ্ৰহত মই বৰ মুগ্ধ
হৈছোঁ । আহাঁ—

ইতিভেন । মণিমুগ্ধ ! পৰিহাস ধোৱা । মনত ৰাখিবা এতিয়া
তুমি মোৰ বন্দী—

মণিমুগ্ধ । এতিয়াহে নে ? যি দিনাই তোমাৰ সতে মোৰ প্ৰথম
সাক্ষাৎ সেই দিনাৰ পৰাই মই তোমাৰ চিৰবন্দী । অ' আকৌ
এপাক শিকলি মেৰাই তুমি নিঃসন্দেহ হবলৈ আহিছা ?

ইতিভেন । মণিমুগ্ধ ! ধৈৰ্য্যৰ সীমা আছে ।

মণিমুগ্ধ । অৱশ্যে—অৱশ্যে । মোৰ বুজাৰ ভুল হ'ল । প্ৰণয়ত
পৰা সুন্দৰীসকলে মিলনৰ কাৰণে যে ধৈৰ্য্য সবহ বেলি ধৰিব
নোৱাৰে তাক মই জানো । ইতিভেন ! মোৰ সতে মিলন
হবলৈ তোমাৰ ইমান হেপাহ ! কিন্তু ইতিভেন ! মই
ভাবিছিলো যে আমাৰ সামাজিক ৰীতিমতে বিয়া পতালৈকে
তুমি এখন্তক ধৈৰ্য্য ধৰিব পাৰিবা বুলি—

ইতিভেন । মণিমুগ্ধ ! আক বেছি কথা নকবা । ফটিকাৰ বাগীত
তুমি এতিয়াও যে মোৰ হাতত বন্দী তাক উপলব্ধি কৰিব
পৰা নাই আৰু তোমাৰ কথাত সঁচাকৈয়ে ভোল নেৰাওঁ
বুলিও নিশ্চয়কৈয়ে জানিবা ।

মণিমুগ্ধ । ইতিভেন ! চিৰকালেই মই তোমাৰ বন্দী । তুমিতো
মোত আগেয়ে ভোল যোৱা নাছিল । মইহে ভোল
গৈছিলোঁ । এতিয়াও ভোল গৈয়েই আছোঁ ।

ইতিভেন। এতিয়া আৰু প্ৰণয়ৰ আখৰা কৰা প্ৰয়োজন নেনেখোঁ।

মোৰ বন্দীশাললৈ যাবলৈ প্ৰস্তুত হোৱা।

মণিমুগ্ধ। সেই স্বৰ্গলৈ যাবলৈ মোৰ বাসনা সদায়।

ইতিভেন। ব্যঙ্গ নকৰিবা।

এনেতে বেণথিয়াং মুক্ত অস্ত্ৰেৰে জাপ মাৰি সোমাই আহি ইতিভেনক খাপ মাৰি ধৰি পেলায় আৰু বেণথিয়াঙৰ পাছত বহুত সৈন্ত সোমাই বাকী-বোৰৰ সতে যুঁজিবলৈ ধৰে। ইতিভেনৰ দলৰ সকলোবোৰ ঘাটী ছৰাবোধি পাছ হুকি ওলাই যায় আৰু বেণথিয়াঙৰ সৈন্তই সিহঁতক হেচুকি লৈ যায়গৈ। খোঁটালীটোত থাকিল কেৱল মণিমুগ্ধ আৰু বেণথিয়াঙৰ হাতত বন্দী ইতিভেন। বেণথিয়াঙে ইতিভেনৰ গাৰ পৰা সকলো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ খুলি লয় আৰু নিজৰ কাষলত্ৰিৰ মোনাৰ পৰা এডাল সোণৰ শিকলি উলিয়াই তাৰে এটা হাতত বান্ধি আনটো মূৰ মণিমুগ্ধৰ হাতত দি বেণথিয়াং ছৰাবমুখলৈ যায়।

বেণথিয়াং। প্ৰভু! দাসৰ দোষ ক্ষমা কৰিব। বহু ভাবেৰে আপোনাৰ ভাবী পত্নী বুলি নগৰৰ ছৰাবীয়ে বাট এৰি দিলে—সসজ্জমে। কিন্তু এওঁলোকে আমাৰ ৰাজ্য আক্ৰমণৰ উদ্দেশ্যেহে আহিছে।

মণিমুগ্ধ। সেইটো মই ভালকৈ বুজিছোঁ। কিন্তু মোৰ বিনা আদেশত নগৰৰ ছৰাব কিয় মুকলি কৰি দিছিল?

বেণথিয়াং। অতি গুপ্তভাবে দুৰ্গ কেনেবাকৈ পাৰ হৈ দুৰ্গৰ ছৰাব মুকলি কৰিলে।

মণিমুগ্ধ। গুপ্তভাবে? অপদাৰ্থ! যোৱা, দোৰাবোৰক উপযুক্ত শাস্তি আৰু আক্ৰমণকাৰী সকলোকে বন্দী আৰু আক্ৰমণকাৰীৰ দেশলৈ গৈ সিহঁতৰ গাঁও-ভূঁই নগৰ-চহৰ সকলো জুই লগাই দাহ কৰা।

[ইতিভেন শিয়ৰি উঠে।]

বেণথিয়াং। প্ৰভু! তাৰ কাৰণে আপুনি নিশ্চিন্ত হৈ থাকক, আৰু

আপোনাৰ প্ৰেয়সী ইতিভেনৰ সৈন্ত আৰু দেশৰ বিষয়ে মই
সকলো দিহা লগাম।

বেণথিয়াং ছৰাৰখন জপাই ওলাই যায়। ইতিভেনে যাব ধোজে।
মণিমুগ্ধই উঠি হাতত বন্ধা সোণৰ শিকলিডালত খাপ গাৰি ধৰি বাখে।
ইতিভেনে স্কুকা বাধিনীৰ দৰে কোপাবলৈ ধৰে।

মণিমুগ্ধ। ইতিভেন! ইয়াৰ অৰ্থ?

ইতিভেন। অৰ্থ? অৰ্থ এই যে তুমি মোৰ দেশৰ কুমাৰীৰ সতীত্ব
হৰণ কৰিছা।

মণিমুগ্ধ। অ' সেই দেখি তুমি সতীত্ব বন্ধা কৰিবলৈ সৈন্ত-সামন্তেৰে
ল'ৰি আহিছা? হাঃ হাঃ হাঃ!

ইতিভেন। তুমি ৰূপালীমক হৰণ কৰি আমাৰ দেশৰ অপমান
কৰিছা। নিৰাত্মিয়া অবলাৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰিছা। মই
দেশৰ মান, জাতিৰ মান ৰাখিবলৈ প্ৰাণ দিবলৈ আহিছোঁ।

মণিমুগ্ধ। মিছা কথা।

ইতিভেন। মিছা কথা?

মণিমুগ্ধ। অৱশ্যে মিছা কথা। তুমি আহিছা তোমাৰ ঈৰ্ষাৰ
সন্তুষ্টিৰ বাবে—মোৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ লবলৈ।

[বেণথিয়াং লোমাই আহে।]

মণিমুগ্ধ। বেহু কথা। অ' বেণথিয়াং! ইয়াৰ পৰা যা—আ—ক
মোক দে এবাটি ডাঙৰ বাটিৰে চোকা কটিকা—আৰু
ইতিভেনক দে এবাটি কটুকটীয়া পানী—দে—আন—আ—ক
—শুন বেণথিয়াং!

বেণথিয়াং। প্ৰভু!

মণিমুগ্ধ। বেণথিয়াং! তইতে মোক আৰু নিশাটো কোনেও
আছকাল নকৰিব। ছৰাৰত মাত্ৰ লিগিৰী থৈ দিবি—যি

বিচাৰোঁ যতনাই দিবলৈ। তাৰ বাহিৰে সকলো প্ৰাসাদ
নিস্তৰ্দ্ধ। বুজিছ? মাত্ৰ মোৰ খিড়িকী-দুৱাৰৰ তলৰ পৰা
নিশাৰ নিশাটো আহি থাকিব লাগিব—মুহু সজীতৰ গুঞ্জন-
ধ্বনি! বুজিলি? দে ফটিকা।

বেণথিয়াং। (আচৰিত হৈ) ককমী সৈন্তই দেখোন নগৰ বেড়ি
থৈছে।

মণিমুগ্ধ। (চিঞৰি ডাবি দি) মুৰ্খ! অপদাৰ্থ! মোৰ ইমান
সৈন্ত-সামন্ত থাকোঁতেও সেই চিন্তা মোক কৰিবলৈ দিছ?
যা। একালৰ পৰা সকলোকে নিৰ্মূল কৰ। ধ্বংস কৰ।
অৱশিষ্টক বন্দী কৰ। ককমীৰ ৰাজ্য ৰাতিৰ ভিতৰতে
পুৰি ভস্ম কৰ। এখনো গাওঁ যাতে বাকী নেথাকে। যা,
মই খিড়িকীৰ পৰা ককমীৰ কাৰেং দাহ কৰা জুইৰ বঙা,
নীলা শিখাবোৰ দেখিব লাগিব। (বেণথিয়াং যাব ধৰে) অ'
আৰু গুন—ৰূপালীমক জীয়াই জীয়াই মোৰ আগত আনি
দিব লাগিব। কোনো অজ্ঞত ঘৃণ নলগাকৈ—যা।

আটাইবোৰ ওলাই যায়। বেণথিয়াং ওলাই গৈ দুৱাৰ অপাৰ খোজোঁতেই
ইতিভেন বাৰিনীৰ দৰে হুকৰি গৈ দুৱাৰত পৰি বিচেট্ট হৈ দুৱাৰত
তুফুৰাবলৈ ধৰে। মণিমুগ্ধই গহীন হৈ ইতিভেনক বান্ধি থোৱা শিকলিডালত
ধৰি একে আকোৰে পেলাই দিয়ে। ইতিভেনে ততালিকে উঠি বহি
কোপাবলৈ ধৰে।

ইতিভেন। তোমাৰ অভিপ্ৰায়?

মণিমুগ্ধ। তোমাক সাৱটি ধৰি খিড়িকীয়েদি তোমাৰ ককমী গাওঁ
ধ্বংস কৰা জুইৰ শিখা চোৱা—

ইতিভেন। তেন্তে সঁচাকৈয়ে—আমাৰ গাঁওবোৰ পুৰিব নেকি?

মণিমুগ্ধ। হুপুৰি ন'কৈ সাজিবলৈ মই ইমানবোৰ সৈন্ত যাবলৈ
কৈছোঁ নে?

ইতিভেন। কি অধিকাৰত পুৰিবা?

মণিমুগ্ধ । যি অধিকাৰত তুমি মোৰ নগৰ অৱৰোধ কৰিছিল।

ইতিভেন । কপালীমক কি কৰিলা ?

মণিমুগ্ধ । কপালীম্ ইয়াৰ পৰা পলাই গৈছে । আকৌ ধৰি আনি দিবলৈ কৈছে।

ইতিভেন । কিয় ? কপালীমক কি কৰিবা ?

মণিমুগ্ধ । মোৰ কুঁৱৰী—

ইতিভেন । (শয্যাৰ পৰা উঠি) কুঁৱৰী ? তোমাৰ কুঁৱৰী !

মণিমুগ্ধ । অৱশ্যে মোৰ !

ইতিভেন । তাইক তোমাৰ কুঁৱৰী কৰিব নোৱাৰা।

মণিমুগ্ধ । কিয় ?

ইতিভেন । তাই মান্তি নহয়।

মণিমুগ্ধই খলখলাই হাঁহিবলৈ ধৰে আৰু এটোক ফটকা খাই আকৌ হাঁহিবলৈ ধৰে। এনেতে ককমী আৰু প্ৰান্তদেশীয় সৈন্তবোৰৰ মহাসমৰ হয়। বিকট চিঞৰ আৰু কোলাহল হবলৈ ধৰে। ইতিভেন উত্তেজিত হয়।

মণিমুগ্ধ । শুনিছা, মোৰ সৈন্তই তোমাৰ ককমী বীৰসকলক কেনেকৈ দংশি নিব লাগিছে ? আৰু অলপ সময়। তাৰ পিছত সকলো নিতাল মাৰিব। নিস্তৰ্দ্ধতা হলে মই মোৰ অন্তৰৰ কথা তোমাক কম ভাঙি পাতি। তেতিয়া বুজিবা মই তোমাক কিমান ভাল পাওঁ।

ইতিভেন খঙত একো নাই হৈ নিজকে বন্ধা সোণৰ শিকলিডালেৰে মণিমুগ্ধক অতৰ্কিতে বৰ টানকৈ ৰোৱা মাৰে। সেই কোব মণিমুগ্ধৰ মূৰত লাগি হোৱাকৈ তেজ বৰলৈ ধৰে। মণিমুগ্ধ শয্যাৰ বাগৰি পৰি যায়। লাহে লাহে মুৰ্ছা বোৱা যেন হয়। ইতিভেনে ধৰ লাগি চকু টেলেকা কৰি চাই থাকে। তাৰ পিছত মণিমুগ্ধক মুৰ্ছা বোৱা যেন দেখি বিহ্বল হৈ মণিমুগ্ধৰ বাউলীত ধৰি জোকাৰি লবালবিকৈ পানী আনি মূৰত চকুত দিবলৈ ধৰে। বৰ উদ্ভাৱল আৰু বিচেট হৈ পৰে। তাৰ পিছত মণিমুগ্ধৰ

মূৰটো নিজৰ কোলাৰ ওপৰত তুলি বৰ উৰ্দ্ধ্ব হৈ মাজে মাজে জোকাৰে।
মণিমুগ্ধৰ সংজ্ঞা উভতি আহে আৰু ইতিভেন বুলি সেহাই মাতে।

ইতিভেন। মণিমুগ্ধ! মণিমুগ্ধ! মই আছোঁ তোমাৰ ওচৰতে—
মণিমুগ্ধ। ইতিভেন! এটোক ফটিকা দিয়া।

[ইতিভেনে ততাতৈয়াকৈ মুখত অলপ বাকি দিযে ;
ফটিকা খাই মণিমুগ্ধ কিছু স্নহ হয়।]

মণিমুগ্ধ। ইতিভেন! বৰ দুখ দিলা। তুমি বৰ নিষ্ঠুৰা—তুমি
মোক ভাল নোপোৱা ইতিভেন ?

ইতিভেন। (হকহকাই কান্দিবলৈ ধৰে) মণিমুগ্ধ! বৰ ভাল পাওঁ—
বৰ ভাল পাওঁ। তোমাক মই বৰ ভাল পাওঁ।

[মণিমুগ্ধক সাৱটি ধৰি মূৰত চুমা খাই গালখন
মূৰত লগাই কান্দি থাকে।]

মণিমুগ্ধ। ময়ো তোমাক বৰ ভাল পাওঁ।

ইতিভেন। তেন্তে আৰু তুমি কপালীমৰ কথা নকবা। তাইক
আৰু ইয়ালৈ নানিবা।

মণিমুগ্ধ। কিন্তু কপালীমৰ কপ—কপালীম্ সুন্দৰী—

ইতিভেন। (মণিমুগ্ধৰ মূৰটো কোলাৰ পৰা নমাই ধৈ) তুমি—তুমি—
তুমি কপালীমক ইয়ালৈ আনিব নোৱাৰা।

মণিমুগ্ধ। নহয়—কপালীমৰ সৌন্দৰ্য্য উপভোগ কৰিব নোৱাৰিলে
মোৰ জীৱন অসার্থক। তোমাক মই ভাল পাওঁ।

ইতিভেন। তোমাকো মই এইবাৰ কপালীমক লগ পোৱাৰ আগতে
শেষ কৰিম।

ইতিভেনে আকৌ সোণৰ শিকলিৰ আগটোৰে মণিমুগ্ধক মাৰিবলৈ উত্তত
হুঙুতেই মণিমুগ্ধই থিতাতে উঠি ইতিভেনৰ হাতত ধাপ মাৰি ধৰি দুই হাতেৰে
ইতিভেনক চোৰচোৰাই টানি আনে আৰু ইতিভেনে হাত-ভৰি এচাবিবলৈ
ধৰে। মণিমুগ্ধই কোনো মতেহে ধৰি ৰাখে।

মণিমুগ্ধ। লিগিৰী ! (লিগিৰী এজনী সোমাই আহে।) চম্ভবী ছটা
মাত !

[লিগিৰী ওলাই যায় আৰু চম্ভবী ছটা সোমাই আহে।]

মণিমুগ্ধ। চম্ভবী। এইক ভালকৈ বান্ধি—মোৰ বন্দীশালত থৈ
দেগৈ।

[চম্ভবী আহি ইতিভেনক ধৰি বাহিৰলৈ উলিয়াই নিব খোজে।]

ইতিভেন। (চিঞৰি কয়) তোক মই ঘিণ কৰোঁ। ঘিণ কৰোঁ—

মণিমুগ্ধ। ইতিভেন ! মই তোমাক ভাল পাওঁ।

ইতিভেন। বৰ্বৰ ! ঘিণ কৰোঁ, মই তোক ঘিণ কৰোঁ।

[টানি চম্ভবীয়ে উলিয়াই নিয়ে।]

মণিমুগ্ধ। মই তোমাক ভাল পাওঁ। বৰ ভাল পাওঁ।

তাৰ পিছত মণিমুগ্ধই কোঠাটোৰ মাজতে জলকা লাগি বৈ থাকে।
লিগিৰীয়ে দুৱাৰখন জপাই দিয়ে। লাহে লাহে মণিমুগ্ধ আহি এবাটি ফটিকা
লৈ খায়। এনেতে দূৰৈতে খিড়িকীয়েদি গাঁও পোৰা জুইৰ শিখা উজ্জল হৈ
জলি উঠে আৰু তলত কোঢ়াল হয়। মণিমুগ্ধই ফটিকাৰ বাটিৰ পৰা আৰু
এটোক খায়গৈ। খিড়িকী-দুৱাৰত ভৰি বহলকৈ মেলি কঁকালত হাত দি
দূৰৰ জুই চাই বৈ এবাৰ পিশাচৰ দৰে হাঁহি কয়।

মণিমুগ্ধ। (ডাঙৰকৈ কয়) তিবোতাৰ ঈৰ্ষাৰ জুইত এটা জাতি
জহি যাব লাগিছে। (সাউৎকৈ ধুৰি) হাঃ হাঃ হাঃ !

ঐক্যভান

পঞ্চম অঙ্ক

প্ৰান্ত-দেশৰ সীমাৰ ওচৰৰ এখন অগাধ জাবণি

সময়—দিনৰ ভৰ দুপৰ

জাবণিৰ মাজৰ এজোপা বৰ গছৰ তলৰ এডোখৰ মুকলি ঠাই। বৰ ডাঠ হাবি দেখি তালৈ ব'দৰ পোহৰ বৰকৈ সৰকিব পৰা নাই। সেয়েহে ঠাইডোখৰ একাৰ-পোহৰুৱা। কিছু দূৰত জাবণিৰ মাজে মাজে ছই এঠাইত চকামকা ব'দৰ চিকমিকনি দেখা গৈছিল। বৰ গছৰ তলত কীণাই শুকাই বোদ্ধ ভিকুৰ সাজেৰে ককমী বজা গছৰ গাত আউজি বহি আছে। তেওঁৰ ছয়ো কাষে লেবেলা চেপেটা বোদ্ধ সন্ন্যাসীৰ সাজে চাবিজন ককমী বিষয়া।

নিহঁতে ভোক-পিয়াহত কলমটিয়াব লাগিছে।

ককমী বজা। (বৰ কাতৰ আৰু হতাশ হৈ) ৰাজ্য গ'ল—ৰাজভোগ গ'ল। বন-খাৰখিও নিমিলা হ'ল। লাওপানী ফটিকাতো দূৰৰ কথা, শেষত এতিয়া প্ৰাণ যায় যায়। কি উপায়?

১ম বিষয়া। নিকপায় প্ৰভু! মোৰ কণ্ঠটো শুকালেই, এতিয়া অৰ্ধ শুকালে বিপদ। দেখাদেখিকৈয়ে গছৰ পাত আৰু শিপা চোবাই কিমান দিন?

বজা। বিজোহ—বিজোহ—এতিয়া দেখিছো—শৰীৰৰ অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গও বিজোহী হবগৈ।

২য় বিষয়া। প্ৰভু! মোৰ মনেৰে ওচৰৰ কোনো বোদ্ধ মঠত আশ্ৰয় লোৱাৰ বাহিৰে আন একো উপায় নাই।

৩য় বিষয়া। সেয়ে হলে মণিমুখৰ সৈন্তৰ হাতত পৰিব লাগিব। তেতিয়া প্ৰাণৰ সংশয়।

বজা। অৱশ্যে তেনে কাম কৰিব নোৱাৰি। মণিমুখ্যই আমাক
জীয়াই জীয়াই পুতি থব।

৪ৰ্থ বিষয়া। তেন্তে প্ৰভু! এইদৰে আৰু কিমান দিন অৱণ্যত
বাস কৰিব লাগিব? যি এটা মানুহ আহাৰ আৰু ফটিকাৰ
কাৰণে পঠোৱা হৈছিল সিও—

বজা। ফটিকা—ফটিকা—উস্—এটোপা পালেই প্ৰাণ বন্ধা হয়।
ক'তা, বিমু দেখোন উভতি নাহিল!

১ম বিষয়া। প্ৰভু! বিমুলে বাট চাই বহি থকাৰ সকাম নাই।
তাৰ বহুতো বিপদ হোৱা সম্ভাৱনা আছে।

বজা। আছেতো। আমাৰ ফটিকা বিচাৰি যাওঁতে কোনোবা
তিৰোতাই তাক বশ কৰিবও পাৰে।

২য় বিষয়া। প্ৰভু! সি তিৰোতা দেখি ভোল যোৱা বিধৰ মানুহ
নহয়।

বজা। হেঃ! সি ভোল নগলে কি হ'ল? তিৰোতাতো তাক
দেখি ভোল যাব পাৰে। আৰু এবাৰ এজনী তিৰোতাৰ
চকুত যদি সি পৰিল—

৪ৰ্থ বিষয়া। হয়, হয়। পৰা মাত্ৰকেই তিৰোতাই যে তাক ডিঙিত
গছক মাৰি ধৰিব, ইও ধুকপ।

বজা। আৰু সি বেটীহঁতৰ কোমল তলুৱা চেলেকিবলৈ পাই আমাৰ
টেকেলি কাতি কৰি থৈ তিৰোতাৰ মৰমৰ বাতি জ্বলাব। হাঃ
হাঃ হাঃ! কিন্তু মই ফটিকা এটোপা নেপালেহে এতিয়া
শৰীৰৰ সতে সম্বন্ধ ছিঙিব লাগিব। কি উপায়? উস্!
মোৰ মূৰটো ঘূৰাইছে আৰু গাৰ জোৰাবোৰ সোলোকা
সোলোকা লাগিছে।

ক্ৰকমী বজা লাহে লাহে কলমটিয়াই কলমটিয়াই ঢলি পৰি যায় আৰু গহৰ
গাতে চেপেটা দি লালকাল দি থাকে। বাকী বিষয়া কেইজনেও হামি
হুমনিয়াছ ছাৰি হামিয়াই হেকটিয়াই বহি বাবে বাবে ডিঙি মেলি মেলি

দুবলৈ চাবলৈ ধৰে। এনেতে কোনোবাই শুকান পাত গছকা শুনা যায়। বিষয়া কেইটাই উচপ খাই উঠি ভয় খাই চুচুক-চামাককৈ পলোৱাৰ দিহা কৰিব খোজোঁতেই বিমূৰে কাবলতিত এটা চুঙা ওলোমাই দুখ মনেনে তাত ওলায়হি। বিমূৰ দেখি বিষয়া কেইটাৰ মনত আনন্দ আৰু আশাৰ বেথা বিৰিঙি উঠে। আটাই কেইটাই “বিমূ” বুলি দীঘল উশাহ লয়। বিমূৰ নাম বজাৰ কাণত পৰা মাত্ৰকে তেওঁ জাপ মাৰি উঠে।

বজা। এয়া বিমূ—দে ফটিকা!

একে চোচাই বিমূৰ ওচৰ পাই বিমূৰ কাবলতিৰ পৰা চুঙাটো সোলোকাই নি গছৰ তলত থেকেচ কৰে পাছ হহকি বহে আৰু চুঙাৰ মুখেৰে মুখত ফটিকা বাকে। গোটেইটো চুঙা উবুৰিয়াই দিলতো এটোপাও ফটিকা নসৰাত খঙত উগ্ৰমুষ্টি হৈ পৰে।

বজা। মহাপাপী—বিশ্বাসঘাতক—ফটিকা নাই। যা—বসাতলে!

ফটিকাৰ চুঙা বিমূৰ গালৈ মাৰি পঠিয়ায় আৰু চুঙাটো ভাঙি চুৰমাৰ হয়। বিষয়া কেইটাও ধানবান হৈ ফাঁহি চিটিকাদি দূৰে দূৰে বয়গৈ।

বজা। (গৰ্জি) নোম-নেগুৰ নোহোৱা বান্দৰ! এটোপা ফটিকাও আনিব নোৱাৰিলি! অকামিলা—অপদাৰ্থ!

ককমী বজাই খঙত ফোপাউবিয়াই যোঙটোৰ দৰে খঙত মহটিয়াবলৈ ধৰে আৰু এবাৰ বিমূৰ ওচৰলৈ চোচা মাৰি তাৰ গাত হাত দিওঁ নিদিওঁকৈ উভতি আহি হাত-ভৰি এছাৰি আকৌ এবাৰ গৈ তাৰ বাহত ধৰি জয়বটী লবায়।

বজা। কটা। এই সামান্য কাম এটাকে যদি সংসাৰলৈ আহি কৰিব নোৱাৰিলি তেন্তে সংসাৰলৈ আহিছিলি কিয়? মাৰৰ পেটতে সোমাই নেখাকিলি কিয়? আৰু আহিলিয়েই যদি, হাত-ভৰি লগা মঙহৰ টোপোলাটো যেন হৈ থাকিলি কিয়? নানিলি কিয়? নানিলি কিয়?

বিম্ব। শুনক বজা ! মুণ্ডনাকৈয়ে কিয় খং খায় ? ককমী ৰাজ্য আৰু
ৰাজধানী নাই। ককমী ৰাজ্য আৰু নাই (হাওঁ-হাওঁকৈ কান্দি)
পুৰি ছাই কৰিলে—ছাই কৰিলে।

বজা। ছাই কৰিলে কেনেকৈ ?

বিম্ব। মণিমুগ্ধই আমাৰ ককমী ৰাজ্য জুই লগাই পোৰাই দিলে—
একো নাই। হাবিয়ে-বননিয়ে পৰ্ব্বতে-পাৰ্শ্বণ্ডে ককমীবোৰ
খাবলৈ নাপাই ঘৰ-বাৰীহীন হৈ ঘূৰি ফুৰিছে।

বজা। সিহঁতৰ ফটিকাৰ টেকেলি লগত লৈ যোৱা নাই নেকি ?

বিম্ব। মুখত দি প্ৰাণ ৰাখিবলৈ এটা ধানৰ সঁচো নাই।

বজা। (হাঁহি) দেখিছা বিষয়াসকল ! ঈশ্বৰ কেনে ধাৰ্মিক।
দেখিলা ঈশ্বৰৰ কেনে ধৰ্ম্মলৈ মতি ! তেওঁ কেনে শ্ৰায়পৰায়ণ,
সাধু আৰু হাতে হাতে ফল-দিওঁতা ভকত। আমি বজা
হৈছোঁ ঈশ্বৰৰ অংশ। তেওঁৰ নিৰ্দেশমতে আমি প্ৰজা পালি
আছোঁ। সেয়ে তেনে বজাৰ ওপৰত বিদ্ৰোহ তুলি, তিৰোতা
মানুহৰ কথাত সিংহপীৰাৰ পৰা নমাই দিয়া মহাপাপ
আচৰাৰ ফলত খিতাতে হাতে হাতে অচিৰেই কেনে ফল
মিলালে। হে ঈশ্বৰ ! ধন্য তোমাৰ বিচাৰ ! তোমাৰ
বিচাৰৰ বিষয়ে মানুহে কি বিচাৰ কৰিব।

১ম বিষয়া। প্ৰভু ! ঈশ্বৰ যে এজন ভাল মানুহ সেই বিষয়ে মই
সদায় বিশ্বাস কৰি আহিছোঁ। পিছে, আমাক ৰাজ্যৰ পৰা
খেদোৱাৰ সময়ত তেখেতে সম্ভৱ ৰং-তামাছা কৰি আছিল,
সেই কাৰণেহে তেতিয়াই মন কৰিব নোৱাৰিলে।

২য় বিষয়া। অৱশ্যে, অৱশ্যে। তেওঁক বোধকৰোঁ সেই সময়ত
বেছিকৈ নিচাই ধৰিছিল, তথাপি তেওঁ দুটুকুৰ দমি বেলিকৈ
হলেও কৰ্তব্য যে কৰিলে তাতে আমি তেওঁৰ ওপৰত সন্তুষ্ট
নহৈ নোৱাৰোঁ।

বজা। লাওপানী—লাওপানী—লাওপানী যে নাই, কি উপায় ?

তেস্তে বিষয়াসকল ! লাহে লাহে আমি আক এই ঠাইব
পৰা গতিহে কৰিব লাগিব ।

১ম বিষয়া । নক'বিলে নহব । যেনেভেনে প্ৰাণ ৰাখিবই লাগিব ।

বিম্বু । বজা ! মোক এৰি দিব লাগে ।

বজা । কিয় ?

বিম্বু । বজা ! মোৰ আক নিজৰ প্ৰাণ ৰাখি বাইজৰ পৰা আঁতৰি
থাকিবৰ ইচ্ছা নাই । মোৰ মানুহ, মোৰ দেশৰ যি দুৰ্দশা
হৈছে, মই তাৰ ভাগ লওঁগৈ ।

বজা । (গৰ্ভৰ ভিতৰৰ পৰা ঢেকঢেকাই হাঁহি) হেঃ হেঃ হেঃ ! দুৰ্দশাৰ
ভাগ লয়গৈ । হেৰ, তোৰ যদি—দুৰ্দশাবেই ইমান ভাগ
লবলগীয়া হ'ল, তেন্তে আমাৰ এই দশা সুদশা হৈছে জানো ?
নিধক ! তলগুজৰীয়া পাপিষ্ঠ ! হোঃ তোৰ কথা হবলা
মই বুজোঁ ? আমাৰ লগত ডেকা ডেকা ছোৱালী নাই
দেখি আমাৰ দুৰ্দশা দুৰ্দশাই নহয়—সেই দেখি সিহঁতৰ
দুৰ্দশাৰ ভাগ লবৰ মন গ'ল !—হেঃ হেঃ—অ' তোক উকা
দুৰ্দশা নালাগে, ছোৱালীৰ মিচিকি হাঁহি সনা দুৰ্দশা লাগে ।

বিম্বু । নহয় বজা ! দেশ স্বজাতিৰ কথা সকলোৰে ওপৰত ।

কামকী বজা । ওপৰততো, অৱশ্যে ওপৰত । সেই ডাঙৰ কথাৰ
ডাঙৰ জাপিটো তৰি লৈ তাৰ ছাঁৰ তলত বহি মদে-ভাতে,
হাঁহে-কুকুৰাই, গাভৰুৰে গা পিটিকুৱাই শুই থকাৰ মতলব ?
হেঃ হেঃ হেঃ ! তহঁতৰ বুদ্ধিবোৰৰ হবলা চুঙাটোত হবলা
মই আঙুলি ভৰাই ঘুলুকিব নোৱাৰোঁ বুলি ভাবিছ ?

[বিম্বু তাৰ পৰা বেজাৰ মনেৰে দায়গৈ]

৩য় বিষয়া । জকল এই বিম্বু কোনোবা তিৰোতাৰ বুদ্ধিত পৰিছে ।
সিহঁতে আমাক ৰাজ্যৰ পৰা খেদিলে । আজি সাতগুকৰীয়া
সিংহাসনৰ পৰা বজাক নমোৱালে । তিৰোতাৰ ৰাজী বুদ্ধিৰে
মণিমুগ্ধক জোকাই এই হেন সোণৰ ৰুকমী ৰাজ্য ধ্বংস

কবালে। এতিয়া শেষত বজাৰ একমাত্র ভৰসাৰ স্থল, কণাৰ লাখুটি—এই বিমু ডেকাকো বেকা কৰি বিহ খুৱায়। দেখিছে প্ৰভু! কেনে ছষ্ট বুদ্ধি তিৰীৰ!

বজা। নাই, আৰু একো বাকী বখা নাই। পাণিনী, শাখিনী, যখিনীহঁতে সকলোৰে মুদা মাৰিলে। সকলোৰে গুৰি এই তিবোতাবোৰেই। বিষয়াসকল! এইবাৰ মই ৰাজ্য পালেই সকলো তিবোতাকে চাঙত তুলি ধোঁৱা দি দি মাছ শুকুৱাদি শুকুৱাই চিৰা-চেপেটা কৰিম। এজনী তিবোতাবো সঁচকে নাৰাখোঁ।

২য় বিষয়া। অৱশ্যে তেনে নকৰিলে—সকলো ৰাজ্য তিবোতাৰ হাতলৈ যাব। আজি আমাৰখন,—কাইলৈ কাৰোবাৰখন,—এইদৰে গোটেই পৃথিৱী সিহঁতৰ ৰাজ্য বহিব।

[এনেতে বাহিৰত শুকান পাতৰ ওপৰত ধ্বংসনি উঠে।]

বজা। (বৰকৈ উচপ খাই চকু টেলেকাকৈ বিষয়াবোৰৰ চকুলৈ চায় আৰু সিহঁতকো ভয় ধোৱা যেনে দেখি নিজেই বৰ বিহ্বল হয়) বিপদে দেখোন ঘেৰি আনি গাৰ ওপৰতে তুলিলেহি। তেন্তে—
তেন্তে—

বিষয়া কেইজনে ইটোৱে সিটোৰ চকুলৈ চাই আৰু ককমী বজাক তাতে এৰি ধৈ লাহে লাহে চুচুক-চামাককৈ হহকি ওলাই যাবগৈ। ককমী বজাই কি কৰোঁ কি নকৰোঁকৈ থাকোঁতেই বাহিৰত আকোঁ ডাঙৰকৈ ধ্বংসনি শুনা যাব। শুনা মাতেই ককমী বজাই ‘ধ্বংসিলে ওঁ’ বুলি চিঞৰ শোৱাই একে দীঘল জাপে তাৰ পৰা পত্ৰং দিয়ে আৰু অলপ পিছতে হেলাই-হেকাই ইটোৰ গাত সিটো ‘আউজি মায়াব’ আৰু কপালীম্ আহি তাত ওলায়।

কপালীম্। (সেহাই সেহাই) মায়াব’—মায়াব’—মই আৰু খোজ কাঢ়িব নোৱাৰোঁ। মোৰ গাটো স্থলকি পৰিব খুজিছে। মায়াব’! মোৰ পিৱাহ লাগিছে—মায়াব’—

মায়াব'। (কপালীম্বৰ গাত হাত ফুৰাই) কপালীম্! আহাঁচোন।
তুমি ইয়াতে অলপ বহা। মই তোমালৈ পানী বিচাৰি
আনোঁগৈ।

[এই বুলি মায়াব'ই কপালীম্বক মাটিতে বহুৱায়।]

কপালীম্। মায়াব'। মোৰ বৰ পিয়াহ লাগিছে। পিছে, তুমি
পানী বিচাৰি গলে মই অকলে কেনেকৈ থাকিম ?

[বৰ কৰুণ ভাবেৰে মায়াব'ৰ ফালে চায়।]

মায়াব'। (ভাবি) কিহৰ ভয় ? সোৱা নিজৰাৰ মাত শুনা নাই
নে ? ওচৰতে আছে। তুমি এখন্তেক বৰা। মই লৰ
মাৰি পানী আনো।

মায়াব'ই নিজৰ হাতৰ কুঠাবখন কপালীম্বৰ হাতত দি পানী আনিবলৈ লৰ
মাৰে। কপালীমে বৰ ব্যগ্ৰ হৈ অপেক্ষা কৰি থাকে। অলপ পিছতে
মায়াব'ই কচুপাতত পানী আনি কপালীম্বক দিয়ে আৰু কপালীমে খায়।

মায়াব'। (কপালীম্বৰ পানী খোৱা হলত) এতিয়া ভাল পাইছ নে ?
কপালীম্। ওঁ—মই অলপ শোঁ, নহলে মই আৰু জীয়াই নাথাকোঁ।

বৰ ভাগব—

মায়াব'। বাক শোৱা—

মায়াব'ই কোলা পাতি কপালীম্বৰ মূৰটো কোলাত লয় আৰু গাৰ কাপোৰৰ
আগেৰে বিছি দিয়ে আৰু কপালীম্বৰ মূৰত হাত ফুৰায়। এনেতে কুকুৰৰ
ছুকছুকনি শুনা যায়। ছয়ো চক খাই উঠে। মায়াব'ই কপালীম্বৰ মূৰটো
কোলাৰ পৰা নমাই আৰু গিৰিপটেক উঠি ছয়ো ফালে চায়।

মায়াব'। কপালীম্! আমি আৰু ইয়াত থাকিলে ভাল নহব।
আমাক বিচাৰি বোধকৰোঁ কোনোবা নিশ্চয় আহিছে।

সিহঁতৰ লগৰ কুকুৰে আমাৰ গমগতি পাই ভুকিছে। অ' সোৱা দূৰত মানুহ—সেনা—ব'লা, ব'লা, উঠা।

কপালীম্। মায়াব'—মোৰ আৰু শক্তি নাই। মোক ইয়াতে এৰি থৈ—তুমি পলাই সাৰা। মই কেনেকৈ উঠিম? মোৰ কঁকালৰ পৰা তলছোৱা খৰ হ'ল।

মায়াব' বৰ উদ্বিগ্ন হৈ কি কৰোঁ কি নকৰোঁ হৈ এবাৰ হঠাৎ কপালীমক কোলাতৈ দাঙি লয় আৰু একালে ওলাই যাবলৈ ধৰোঁতে—সেই ফালৰ পৰা কুকুৰৰ ভুকভুকনি শুনি ওভোতা ফালে যাবলৈ ধৰোঁতে চাৰিটা সশস্ত্ৰ সৈনিক মুক্ত তৰোৱালেৰে আগভেটি মায়াব'লৈ পোনাই আহি থিয় হয়। তাতে মায়াব' আকৌ প্ৰথমে যাব খোজা ফালেই কপালীমক কোলাত লৈ লৰ মাৰিব খোজে, কিন্তু সেই ফালৰ পৰাও পাঁচোটামান সশস্ত্ৰ সৈনিকে আগভেটি ধৰে আৰু বেণথিয়াং আহি আগত থিয় হয়। মায়াব' বিমোৰ হৈ খৰ লাগি সেইদৰে বয়।

ঐক্যভাৱ

ষষ্ঠ অঙ্ক

মণিমুগ্ধৰ প্ৰাসাদৰ এটা প্ৰকাণ্ড সুসজ্জিত কক্ষ

সময়—নিশা।

কক্ষটো দীঘল—বহুদূৰলৈকে গৈছে। তাৰ সিকালে গোটেই দেৱাল জুৰি এখন বিৰাট গবাক। সেই ফালেদি বহুদূৰলৈকে বিস্তৃত সুন্দৰ ফুলনি দেখা গৈছে। ৰাতি কক্ষটোত গছাই গছাই শ শ প্ৰদীপ জলোৱা হৈছে। মঞ্চৰ সমুখ ভাগত এখন সুন্দৰ পালঙ্ক পতা আছে। মণিমুগ্ধই অতিকৈ শুভ্ৰ শুৱনি সাজপাৰ পিন্ধি শয্যাৰ আৰামকৈ বহি ফটিকা খাব লাগিছে। শয্যাৰ একাষে দহজনীমান ছোৱালীয়ে হাতত বীণা, কৰতাল আৰু বাহী লৈ ঐক্যতানত বাজনা বজাব লাগিছে। দুজনী লিগিৰীয়ে ফটিকা বাকি খুৱাব লাগিছে।

মণিমুগ্ধ। লিগিৰী। ৰেণথিয়াং—

[এজনী লিগিৰী সেৱা জনাই ওলাই যায় আৰু অলপ পৰৰ পিছতে ৰেণথিয়াঙৰ সৈতে সোমাই আহে।]

ৰেণথিয়াং। প্ৰভু!

মণিমুগ্ধ। বন্দীবোৰক প্ৰাণদণ্ডৰ কাৰণে সাজু কৰা হৈছে নে?

ৰেণথিয়াং। হয় প্ৰভু! ঘাতকবোৰ সাজু হব ধৰিছে। মাজ নিশা এটা এটাকৈ প্ৰাণদণ্ড পোৱা বন্দীবোৰক হত্যা কৰা হব আৰু তাৰ পিছতে বাকী থকা ককমী গাঁওবোৰ সমূলকৈ ধ্বংস কৰি ককমী কাৰেঙটোত জুই দিয়া হব।

মণিমুগ্ধ। বাক। আৰু গাঁও-ভূঁই পুৰিব নালাগে। কাৰেঙো একো নকৰিবি। ৰূপালীমক এই আদেশৰ কথা জনোৱা হৈছে নে নাই?

বেণথিয়াং। হৈছে প্ৰভু!

মণিমুগ্ধ। তাই এই বাতৰি কেনে ভাবে গ্ৰহণ কৰিছে?

বেণথিয়াং। শুনি তাই মূৰ্ছাপ্ৰায়। পিছত অবিলম্ব কান্দিব লাগিছে। সেই কান্দোন এতিয়াও মাৰ যোৱা নাই।

মণিমুগ্ধ। সুন্দৰ হৈছে! চকুপানীৰ বাৰিষাৰে কোমল হোৱা অন্তৰৰ মাটিত মই চাহ কৰি মোৰ বাসনাৰ কঠীয়া পেলাবৰ উপযুক্ত সময় হৈছে। লৈ আহ কপালীমক—সুন্দৰকৈ সজাই ফুল-চন্দনেৰে।

বেণথিয়াং ওলাই যায়। মণিমুগ্ধই দীঘলকৈ হুনিয়াহ পেলাই এটোক কটিকা খাই, দাৰ্শনিক কলাবিশাৰদৰ সৌন্দৰ্য্যপিপাসু দৃষ্টিৰে চাৰিওফালে চাই লয়, আপোন মনে অলপ নিজেই হাঁহি হাঁহি কয়।

মণিমুগ্ধ। কি সুন্দৰ কপালীম—কেনে কোমল তাইৰ মাংস-পেশীবোৰ,—কেনে গোলাপৰ পাহিৰ দৰে নিৰ্দ্ভৰ তাইৰ গাৰ ছাল! বিভাধৰীসকল! বজোৱা—সুন্দৰ সুৱদি বেহাগ—মোৰ প্ৰাণ বিবহত ব্যাকুল হৈ পৰক। আকৌ বজোৱা কামোদ—মোৰ বাসনাৰ ৰঙা গোলাপ এপাহ এপাহকৈ ফুলি উঠক। তাৰ তীব্ৰ সুবভিৰ মাদকতাত মই মতলীয়া হৈ কপালীমক হৃগুণ সুন্দৰী দেখোঁ। আক মোক আনি দিয়া মিছৰী-হাছিছ—তাৰ অলপ সেৱন কৰি—সকলোকে সপোনৰ মান্নাবী খোঁটালীলৈ লৈ যাওঁ।

এজনী লিগিৰীয়ে সৰু টেমাতে হাছিছ দিয়ে। মণিমুগ্ধই মুখত লৈ এবাটি কটিকা হাতত লয়। লাহে লাহে সপোনবলিয়া হৈ আহে। শব্দ্যত বহি বাদিকাবোৰক ইজিত দিয়াত সিহঁতে ঝঙ্কাৰি ঝঙ্কাৰি বীণাত মূৰ্ছনা দিবলৈ ধৰে।

মণিমুগ্ধ। বজোৱা, মূৰ্ছনা আৰু মূৰ্ছনাৰ লগে লগে মোৰো কপৰ পিয়াহ তাৰ ছন্দেৰে সমন্বয় ৰাখি বাঢ়ি বাঢ়ি ভদ্ৰালোকে তাৰ প্ৰাণলৈ উঠি যাওক আৰু তাৰ স্বৰৰ দৰে তীব্ৰ হৈ পৰক।

—যাতে কপালীমৰ কপৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম সৌন্দৰ্য্যও মোৰ
অমুভূতিত ধৰা পৰে। কপালীমৰ কপৰ সোৱাদৰ সূক্ষ্মতৰ
মৌখিনি যাতে মোৰ ওঁঠে উপলব্ধি কৰিব পাৰে। যাতে
মোৰ চুলিৰ আগে, ভৰিৰ আঙুলিৰ নখে, হাড়ৰ ভিতৰত
থকা হিমজুৱেও কপালীমৰ কপৰ পৰশত শিয়ঁৰি সুখ পায়।
মোক লাগে কপালীমৰ কপৰ পূৰ্ণ উপভোগ—কপালীম্—

এনেতে বেণথিয়াঙে কপালীমক লৈ সোমাই আহিল। কপালীম ফুল-
পাতেৰে সূক্ষ্মাতিত মাহুৰৰ হাতত বন্দিনী হোৱা বনদেৱীৰ দৰে ব লাগি
ব'ল। কপালীমৰ কপৰ স্নমকত মণিমুগ্ধ অভিজুত হ'ল, অধিৰ অবিৰ অসংযত
ভাবে কপালীমলৈ চাবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিছত নিজক সংযত কৰি কঠোৰ
হৈ কপালীমৰ ফালে কিছু পৰ একে খৰে চাই থাকি প্ৰসন্ন কৰিলে।

মণিমুগ্ধ। কপালীম্! তোমাৰ মায়াব' আৰু বুঢ়া বাপেৰাক চাবা নে?
কপালীম্। (বৰ উদ্বিগ্ন হৈ) ক'তা? ক'তা? মোক নিয়া—টানি নিয়া
—নিয়া—নিয়া—

মণিমুগ্ধ। নহয়—তুমি সিবিলাকক চাব নোৱাৰা।

কপালীম্। কেলৈ? কিয়? মায়াব'—অ' মায়াব! মই মায়াবক
চাওঁ।

মণিমুগ্ধ। সিহঁতক আৰু ক'ত চাবলৈ পাবা? অলপ পৰৰ পিছতে
সিহঁতৰ মূৰ গাৰ পৰা ছিগি পৰিব।

কপালীম্। (উজ্জ্বল হৈ) কিয়—কিয়—কেলৈ?

মণিমুগ্ধ। সিহঁতে মোৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰাৰ বাবে মই সিহঁতৰ
প্ৰাণদণ্ডৰ হুকুম দিছোঁ। ৰাতি পুৱৈৰ আগতেই আটাই-
বোৰকে মাৰি পেলোৱা হব।

কপালীমে খৰ লাগি মণিমুগ্ধৰ চকুলৈ চাবলৈ ধৰে। তাৰ পিছত 'আপু'
বুলি চিঞৰ এটা মাৰি হুক-হুকৈ কান্দিবলৈ ধৰে। কান্দি কান্দি মাটিত
ধাচ কৰে পৰি ৰায় আৰু কান্দি কান্দি মণিমুগ্ধৰ ফালে চুচৰি চুচৰি আহে।

বৰ কৰুণভাবে মণিমুগ্ধক কয়—

কপালীম্ । তেনে নকৰিবা । কৈলৈ মাৰি পোলোৱাবা ? তোমাক
মোৰ বুঢ়া আপুৰে একো কৰা নাই—নামাৰিবা—মায়াব'
বৰ ভাল—আপু বৰ বুঢ়া মানুহ—

মণিমুগ্ধ । কপালীম্ ! তুমি মোক কৈছা, কিন্তু মই কিয় তোমাৰ
কথা বাখিম ? তুমি মোৰ এটা সামান্য কথাকে বাখিবলৈ
মান্তি নোহোৱা—

কপালীম্ । কি— ? কি— ? কি কথা— ? কোৱা— ।

মণিমুগ্ধ । কি কথা ? তোমাৰ এই সোণাময় শৰীৰটো মোক নিজ
মনেৰে দান কৰিবলৈ—তোমাৰ ৰূপ উপভোগ—

(কপালীমে মণিমুগ্ধৰ ফালে তীব্ৰ ভাবে চাবলৈ ধৰে ।)

মণিমুগ্ধ । বুজিছা ?—যদি এই শৰীৰ মোক দান কৰা, তেতিয়া হলে
তোমাৰ মায়াব'ক এৰি দিম—

[কপালীম্ উঠি মণিমুগ্ধৰ ওচৰলৈ আহি]

কপালীম্ । সঁচাকৈয়ে ? সঁচাকৈয়ে—এৰি দিবা ? মোৰ বুঢ়া আপুকে ?
মণিমুগ্ধ । সকলোকে—তোমাৰ দেশৰ সকলো মানুহক ।

কপালীম্ । তেন্তে তাকে কৰা, তাকে কৰা । তুমি মোক যি
কৰিবলৈ কোৱা মই তাকে কৰিম । মই তাকে কৰিম ।
সিহঁতক এৰি দিয়া । সিহঁতক এতিয়াই এৰি দিয়া ।

মণিমুগ্ধ । সঁচাকৈয়ে কৈছা নে ?

কপালীম্ । সঁচাকৈয়ে—সঁচাকৈয়ে—মই শপত খাইছোঁ । মায়াব'ৰ
শপত । সিহঁতক এৰি দিয়া—এৰি দিয়া ।

মণিমুগ্ধ । বাক, তেন্তে কোনো কথা নাই, সিহঁত সকলোৱে মুক্তি
পাব । বেণধিয়াং ! যোৱা, বন্দীবোৰক ইয়ালৈ লৈ আহাঁগৈ ।

বেণধিয়াং সাউতকৈ ওলাই যায় । কপালীমে কি কৰোঁ কি নকৰোঁকৈ
তাতে জলকা লাগি বৈ থাকে আৰু মণিমুগ্ধই এডোৰ দুটোককৈ কটিকা
পিবলৈ ধৰে ।

বেণথিয়াং । (বাহিৰৰ পৰা) প্ৰভু ! বন্দীসকল উপস্থিত ।

(বেণথিয়াঙে বন্দী জুনাফা, মায়ান, ইতিভেনক তালৈ লৈ আহে ।)

মণিমুগ্ধ । উপস্থিত কৰাহি ।

কপালীম্ । আপু ! আপু !

জুনাফাক সাৰটি মাৰি ধৰেগৈ আৰু জুনাফাইও সাৰটি ধৰি চুমা খায় ।
কপালীমে জুনাফাৰ বুকুত মূৰটো গুজি সোমাই থাকে ।

মণিমুগ্ধ । বন্দীসকল ! তোমালোকক মুক্তি দিয়া হৈছে ।

ইতিভেন । কিয় ?

মণিমুগ্ধ । (ইতিভেনলৈ কটাক্ষ কৰি) কপালীমে তোমালোকৰ মুক্তিৰ
সলনি মোক নিজৰ দেহা উপহাৰ দিছে ।

(আটাইবিলাক বন্দীয়ে ‘কি ?’ বুলি গৰ্জি উঠে ।)

জুনাফা । কপালীম্ ! সঁচা নে ?

কপালীম্ । (আনন্দেৰে) সঁচা ।

জুনাফা । (খঙত) অসতী !

(কপালীমক নিজৰ গাৰ পৰা আচাৰ মাৰি দূৰলৈ মাৰি পঠিয়ায় ।
কপালীমে দূৰত উফৰি পৰেগৈ । জুনাফাৰ আচৰণৰ অৰ্থ বুজিব নোৱাৰি
কপালীম্ অবাক হৈ থাকে ।)

মণিমুগ্ধ । বেণথিয়াং ! তুৰন্তে এই বন্দীবোৰক ইয়াৰ পৰা আঁতৰাই নে ।

বেণথিয়াঙে তিনিওকো আকোৰ মাৰি লৈ যায় । ইতিভেনে আঙুলি দাঙি
কিবা কবলৈ প্ৰয়াস পায় কিন্তু বেণথিয়াঙে মুখত হাতেৰে সোপা দি আকুৰি
তাৰ পৰা লৈ যায় । বন্দীবোৰক তাৰ পৰা আঁতৰাই নিয়াৰ পিছতে কপালীম্
উধাতু থাই আহে ।

কপালীম্ । সিহঁতক কলৈ লৈ গলগৈ ?

মণিমুগ্ধ । এৰি দিবলৈ । সিহঁত সকলোকে আকৌ ঘৰলৈ পঠাই
দিব ।

কপালীম্ । তেন্তে আৰু কাকো নামাৰা ?

মণিমুগ্ধ । অৱশ্যে নামাৰো । মোৰ কথা এটাৰ বাহিৰে ছুটা নহয় ।

মণিমুগ্ধ কপালীমৰ ফালে উঠি আহিল আৰু কপালীমে মণিমুগ্ধৰ মুখলৈ ভয়ে ভয়ে চাই পাছ হহকি আঁতৰি গৈ দূৰত থিয় হৈ ব'লগৈ । বৰ সশঙ্কিত হৈ তাসয় কিবা নজনা বিপদৰ আশঙ্কাত শেঁতা পৰি গৈছে । মণিমুগ্ধই হাঁহি হাঁহি পাছ হহকি আহি নিজৰ আসনত বহি, ভালকৈ আউজি কপালীমৰ ফালে ব লাগি চাবলৈ ধৰে । একেবাবে তন্ময়—যেনিবা এজন শিল্পীয়ে নিজে গুঢ়া মূৰ্ত্তিটোলৈ চাইহে ভোল গৈ আছে । লিগিৰী এজনীয়ে ফটিকা আনি দিয়ে । মণিমুগ্ধই সেইদৰেই অন্তমনস্ক হৈ বয় আৰু মন্ত্ৰৰ দৰে নিজৰ মুখলৈ নি ফুলৰ মৌ চোহা দি—চুহি চুহি বাটিৰে ফটিকা খাবলৈ ধৰে । কপালীমে শিলামূৰ্ত্তিৰ দৰে নামাতি-মুবুলি, নাহাঁহি-নাকান্দি মণিমুগ্ধলৈ ব লাগি চাই আছিল । তাইৰ মুখত কোনো ভাবেই প্ৰকাশ পোৱা নাছিল । মণিমুগ্ধ লাহে লাহে তাৰ পৰা উঠি কপালীমলৈ চাই চাই এবাৰ উঠি সপোনৰ কিবা ছবি ধৰিবলৈ যোৱাদি কপালীমৰ ওচৰলৈ যাব ধোজে—আৰু অলপ বৈ কপালীমৰ গাত হাত দিব ধোজে । কপালীমে জিকাৰ মাৰি উঠে । কপালীমৰ মুখ আৰু বিবৰ্ণ হৈ যায় । মণিমুগ্ধ হাঁহি আকৌ বহেহি আৰু কয় ।

মণিমুগ্ধ । কপালীম্ ! পখিলা নপৰা ফুলৰ পাহিৰ দৰে ভোমোৰাৰ পাখিৰ বাতেই তুমি শিয়ঁৰি উঠিছা ?

(এনেতে লিগিৰীয়ে ফটিকা যাচে । মণিমুগ্ধই আমনি পোৱা যেন হয় ।)

মণিমুগ্ধ । লিগিৰী ! থৈ দে সকলো যতনাই ইয়াতে, থৈ তহঁত যাগৈ ।

মোক আৰু সঙ্গীত নেলাগে । মই এতিয়া সঙ্গীততকৈও শুৱলা কপালীমৰ মাত শুনিম । সকলোৰোৰ বস্তুি হুমাই দে । কপালীমৰ কপেই—মোৰ কোঠা—জোনালীকৈ ৰাখিব—
যাগৈ ।

লাহে লাহে আটাইবিলাক ওলাই যায় । এটা এটাকৈ গছাবোৰ লিগিৰীবিলাকে হুমাই যায় । মাৰ্খেঁ এটা গছা কপালীম্ থিয় হৈ থকা ঠাইত জল থাকে । তাৰ পোহৰে কপালীমক প্ৰতিভাত কৰি ৰাখে । মণিমুগ্ধ হাঁহামূৰ্ত্তিৰ দৰে তাতে বহি থাকে । ভিতৰৰ পৰা বীণাৰ মৃদু শব্দজন ধ্বনি আহিবলৈ ধৰে ।

মণিমুগ্ধ । কপালীম্ ! কপালীম্ ! মৰ্ম্মৰ মূৰ্ত্তিৰ আঁৰত আক
জীৱলগা কপ লুকাই নথবা ! আন্ধাৰ নিশাৰ হিম-চোঁচ
সৰোবৰৰ পানীত স্পন্দন আৰু পুলকবিহীন পত্নমৰ দৰে
নথবা । আহাঁ ! তোমাৰ কপৰ লহৰ তুলি তোমাৰ সৌন্দৰ্য্যৰ
নিজৰাটি তোমাৰ শুৱলা অমৃতোপম কণ্ঠৰ শুৱদিৰে সান-
মিহলি কৰি মোৰ ওপৰেদি বোৱাই দি মোক কপৰ ধলেৰে
চোৱাই নিয়া ! আহাঁ—কপালীম্ !

কপালীম্ মণিমুগ্ধৰ ফালে লাহে লাহে আগবাঢ়ি আহে-। কিন্তু যত্নৰ দৰে
বাহ্যিক জ্ঞানশূন্য হৈ আগবাঢ়ি অহাৰ লগে লগে শেঁতা হৈ বাবলৈ ধৰে ।
এটা ত্ৰাসত কপালীমৰ মুখ বিকৃত হৈ যায় ।]

মণিমুগ্ধ । কপালীম্ !

কপালীমে মাতিব নোৱাৰে, ওঠখন মাথোন কঁপে । মণিমুগ্ধই ব লাগি
চাই লাহে লাহে উঠি কপালীমৰ ওচৰলৈ যায় আৰু হাতত ধৰি কপালীমক
তীব্ৰভাৱে চায় । কপালীমে সেইদৰে চাই থাকে । এতিয়া কপালীম্
একেবাৰে বিবৰ্ণা—ধব্ ধব্ কৰে কঁপিবলৈ ধৰে । কপালীমৰ চকুৰোৰ
একেবাৰে মৰা মানুহৰ দৰে ধৰ হয় । কপালীম্ পৰি ৰাব ধৰে । মণিমুগ্ধই
খাপ মাৰি ধৰি ৰাখে । মণিমুগ্ধই শয্যাত বহুৱাই দি সতৃষ্ণ নয়নেৰে কপালীমলৈ
চাই মুগ্ধ হৈ থাকে । এবাৰ হাতখন আগবঢ়াই বুকুৰ কাপোৰখন
উদঙাবলৈ আঙুলিৰে কাপোৰখন চুই হাত কোচাই আনে । তাৰ পিছত বহুত
পৰ ধৰ হৈ চাই পাছ হহকি তাৰ পৰা আহি আসনত বহি ধুতৰিত হাত
দি ভাবিবলৈ ধৰে । এনেতে হঠাৎ জলি থকা প্ৰদীপটো বতাহৰ ছাটিত
জুলাই যায় । কেৱল আনটো খোটালীৰ পৰা অহা কোমল পোহৰে
কোঠাটো আন্ধাৰ-পোহৰা কৰি ধৰ । মণিমুগ্ধ তৰু হৈ বহি থাকে । কিছু
পৰৰ পিছত এজনী লিগিৰী আহি ধ্বিৰ হয় ।

মণিমুগ্ধ । ৰাতি কিমান পৰ ?

লিগিৰী । শেষ হ'ল, পোহৰ হ'ল ।

মণিমুগ্ধ । (গম্ভীর হৈ দার্শনিকভাবে) পোহৰ হ'ল—এৰা পোহৰ হ'ল ।
ককটোৰ পৰা লাহে লাহে উঠি যায় । লিগিৰোজনীয়ে মণিমুগ্ধৰ এনে
অচৰণ চাই বিশ্বয় মানি থাকে । ককৰ বাহিৰৰ পৰা খিড়িকীয়েদি পুৰতিৰ
প্ৰথম কিৰণ সোমাই আহিছিল । সেই পূৰ্ণ গগণৰ পোহৰৰ ফালে মণিমুগ্ধ
খিড়িকীমুখত বৈ ব লাগি চাই আছিল । এটা বিমল আনন্দ অন্তৰ
কৰিবলৈ ধৰে । এনেতে কপালীম্ থিয় হয় ।

মণিমুগ্ধ । কপালীম্ ! ক্ষমা কৰিবা । যোৱা, তুমি মুক্ত ।

কপালীম্ তাৰ পৰা লাহে লাহে এখুজি দুখুজিকৈ ওলাই যায় । বাহিৰৰ
পৰা দূৰণিৰ বোদ্ধ ভিক্ষুৰ পুৰতিৰ বন্দনা-গীত শুনা-শুণনাটক উঠি আহে ।
মণিমুগ্ধই গীত শুনি শুনি হুৰাবেদি তলৰ খটখটীয়েদি নামি গুচি যায়গৈ ।

—: গীত :—

জয় আলোকময়

অনাদি-অনন্তপ্ৰসাবী

বিশ্বজীৱন জ্যোতি ।

জয় জয় সুন্দৰ

সত্য সনাতন

চিৰ প্ৰশান্ত বিশ্বপতি ॥

কোটি বিশ্বব্যাপক

হে মহামনাধীপ

বিশ্বজীৱন জ্যোতি ।

প্ৰগতি

প্ৰগতি

প্ৰগতি ॥

ঐক্যভাৱ

সপ্তম অঙ্ক

ককমী ৰাজ্যৰ পৰ্বতৰ তলৰ মুকলি সমতল

সময়—পুৱা

সোমাজতে ৰূপালীমক পুৰিবলৈ এখন প্ৰকাণ্ড কাঠৰ চিতা সজোৱা হৈছে। চিতাৰ ওপৰত ৰূপালীমক এটা খুঁটাত পাহৰলৈ হাত কৰি গোটেই গাতে জৰীবে মেৰিয়াই খুঁটাৰে সৈতে বন্ধা হৈছে। চাৰিওফালে ককমী-সৈন্তই ৰাঠী-জোঙেৰে চিতাখন ঘেৰি থৈছে আৰু চিতাৰ দুই কাষত আগ ভাগ লৈ পাঁচোটা পাঁচোটাটক দহোটা কাঁড়ী। সিহঁতে হাতত ধনু আৰু কাঁৰ লৈ আদেশৰ অপেক্ষাত আছে। চিতাৰ চাৰিওফালে ককমী তিৰোতা উদ্ভাৱল। আটাইবিলাকে উত্তেজিত হৈ কথা কোৱা-মেলা কৰিব লাগিছে। চিতাৰ একালে বুঢ়া জুনাফা অধোবদনে বহি আছে। মায়াব' কন্দনানুৱা হৈ বৰ অধীৰ, ব্যাকুল হৈ আছে। সৈন্ত আৰু কাঁড়ীবোৰৰ মুখ গহীন, আৰু কৰ্তব্যকঠোৰ। এনেতে চাৰিওফালে ভোৰ, পেপা, কালী, জয়চোল বাজিবলৈ ধৰে। মাহুৰৰ কোঢ়াল আৰু বাণ্যযন্ত্ৰৰ শব্দত কোলাহল হৈ পৰে। “জয় ককমী ৰাণীৰ জয়!” “জয় ককমী ৰাণীৰ জয়!” বুলি চাৰিওফালৰ পৰা সমস্বৰে নিনাদিত হয়। সৈন্ত-সামন্ত লিগিৰীৰে বেৰ খাই ইতিভেন ৰাণীৰ সাজসজ্জাৰে তালৈ শিল-কৰুৱা হৈ সোমাই আহে। সকলোৱে ঝাঁঠ লয়। ইতিভেন তালৈ আহি এগতীয়া হৈ একালে খিৰ দি সকলোলৈকে চাবলৈ ধৰে। তাৰ পিছত—

ইতিভেন। ককমী ৰাজ্যৰ প্ৰজাসকল! আপোনাসকলে জানে যে মই স্বজাতি আৰু স্বদেশৰ মান ৰাখিবলৈ মোৰ সহোদৰ ককাইকো ৰাজ্য ত্যাগ কৰাবলৈ কুণ্ঠিত হোৱা নাই। মোৰ প্ৰণয়ৰ থলী, মোৰ পানি গ্ৰহণ কৰিবলৈ অতি ইচ্ছুক মোৰ প্ৰণয়প্ৰাৰ্থীকো মই উপেক্ষা কৰিলোঁ। কিহৰ কাৰণে?

একমাত্ৰ মোৰ দেশৰ গোঁৱৰ অটুট ৰাখিবলৈ। আনকি এদিন নিজৰ প্ৰাণকো দেশৰ কাৰণে তুচ্ছ জ্ঞান কৰি মণিমুগ্ধৰ বিৰুদ্ধে অভিযান কৰিলো। এই অত ক্ৰতি—অত ত্যাগ—অত ককমী জাতিৰ দুখ-কষ্ট—ককমী জাতিৰ ঘৰবানী—সকলো ধ্বংস কৰিও যি গোঁৱৰ ৰাখিবলৈ সকলো জলাঞ্জলি দিলোঁহক—সেই সকলো ভ্ৰষ্ট কৰিলে কোনে? ককমী তিবোতাৰ গাত খিলঞ্জীয়া কলঙ্ক সানিলে কোনে? এই মহা পাপিয়সী অসতীয়ে নহয় নে? নহয় নে?

চাৰিওকালৰ পৰা ‘হয়’, ‘সঁচা’, ‘সঁচা’, ‘ৰূপালীম্ অসতী,’ ‘সকলো ভ্ৰষ্ট কৰিলে।’ ‘ৰূপালীম্ অসতী।’

ইতিভেন। ককমী তিবোতাৰ সতীত্ব এটা ডকাইতৰ চৰণত উপহাৰ দি তাই আকৌ ঘূৰি আহি দেশৰ সতীৰ আসনত বহিব খোজে। তাই আকৌ কব খোজে তাইৰ সতীত্বত বোলে চেকা পৰা নাই। মণিমুগ্ধই হৰণ কৰি তাইক পঠিয়াই দিছে। হাঁহি উঠা কথা। অসতী—এশবাৰ অসতী—সহস্ৰবাৰ অসতী। (জুনাকালৈ চাই) কোৱা বুঢ়া মানুহ! সঁচা কথা কোৱা, তোমাৰ এই কথাত অসতী হয় নে নহয়? তোমাৰ ককমী জাতিৰ গোঁৱৰৰ কথা—মনত ৰাখিবা। ককমী নাৰীৰ সতীত্বৰ কথা কোৱা বুঢ়া মানুহ! কোৱা—অসতী হয় নে নহয়? অসতীৰ কি শাস্তি?

জুনাকা। (কঁপি কঁপি থিয় হ’ল। তাৰ পিছত সকলোলৈকে চাই স্বগৰে মুখ কোচাই আনি মুখ ঘূৰাই)। নেচাওঁ—নেচাওঁ—মোৰ কথাত প্ৰেত-মুৰ্গিটো আৰু নেচাওঁ। অসতী—অসতী—ককমী নাৰীৰ খিলঞ্জীয়া কলঙ্ক। হায় হায়! মোৰ এই বুকু যাৰ কাৰণে এদিন কলি-কুমলীয়া আছিল—যাৰ মৰম মই বুকুত আঁথে-বেথে সঁচি থৈছিলোঁ, আজি সেই বুকুখন পাখৰ হ’ল—শিলা হ’ল। তাত জীয়াৰীৰ মৰমৰ কটাৰীখনে ভেদি সোমাব

নোৱাৰে। পাথৰ—পাথৰ হ'ল—মোৰ বুকু আজি পাথৰ
হ'ল (বুকু ভুকুৰাই কান্দি)। বাণী! ককমী জাতিৰ গোবৰ্গৰ
মুকুট পিন্ধা, শাস্তি—

জুনাফা মুৰ্ছা যায়। ইতিভেনৰ ইঙ্গিত পাই কাঁড়ী কেইটাই কপালীমলৈ
কঁৰ মাৰে। কেইডালমান কপালীমৰ গাত বিদ্ধ খায়। মায়াব' ধবম্বাই
বাগৰি পৰে। চাৰিওফালে ভীষণ গোলমাল আৰম্ভ হয়। কপালীমো লাহে
লাহে চলি পৰি যায়। কেইজনমান সৈন্তই মায়াব'ক ধৰি তাৰ পৰা আঁতৰাই
নিবলৈ প্ৰয়াস পায় যদিও মায়াব'ৰ ছটফটনিত আৰু ধবম্বৰ গিত বেগতে
চম্ভালি ৰাখিব নোৱাৰে। ইতিভেনে ইঙ্গিত কৰে আৰু ওচৰত থকা বথ
প্ৰহৰীবোৰে চিতাত জুই জ্বলাই দিয়ে। ধোঁৱাৰে মঞ্চটো ঢাক খাই যায়
আৰু চাৰিওফালৰ পৰা পেপা, জয়টোল বাজিবলৈ ধৰে। তাৰ বোলত
মতলীয়া হৈ মাহুহবিলাকে “জয় ককমী বাণীৰ জয়” বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰে।
কোঢ়াল আৰু ধোঁৱা বাঢ়িবলৈ ধৰে। লাহে লাহে আঁৰ কাপোৰ পৰি যায়।

আঁৰ-কাপোৰ

জ্যোতি-গ্রন্থমালা

- ১। শোণিতকূঁৱৰী।
- ২। কাৰেঙৰ লিগিৰী
- ৩। লভিতা
- ৪। ৰূপালীম্
- ৫। নিমাতী কইনা
- ৬। জ্যোতিৰ্ধাৰা

: —ওলাবলগীয়া :—

- ৭। জ্যোতি-ৰামায়ণ
- ৮। জ্যোতি সাতশৰ্ৰী (৮টি গল্প)
- ৯। চন্দ্ৰকুমাৰ (জীৱনী)
- ১০। লুইতৰ পাৰৰ অগ্নিশুৰ (কবিতা)
- ১১। জ্যোতি-সঙ্গীত
- ১২। জয়মতী (নাট)

পু: —আৰু কাৰোবাৰ হাতত কিবা থাকিলে সৌৰবণী সহ্যৰ সম্পাদিকাৰ নামত তেজপুৰ ঠিকনাতৈল পঠাওক।

জ্যোতি-প্ৰসাদ সৌৰবণী সহ্য

তেজপুৰ